

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та

перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань

03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність

035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад

включно), перша – англійська

на тему: **Особливості перекладу анатомічних термінів (на матеріалі посібника «Основи медичної термінології»)**

Шифр 23263

Виконала:

студентка 2 курсу, групи ФПАмз-23-1

Підпис

М. М. Ярош

Ініціали, прізвище

Керівник:

к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О. В. Тарасова

Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О. О. Мацюк

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю. П.

“24” травня 2024 р.

Хмельницький, 2024

Хмельницький національний університет

Факультет	<u>міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>германської філології та перекладознавства</u>
Освітній рівень	<u>магістр</u>
Галузь знань	<u>03 «Гуманітарні науки»</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія. Переклад (англійська)</u>
Освітня програма	<u>Германська філологія та перекладознавство: англійська мова та друга іноземна мова</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
 Юлія БОЙКО
« 02 » лютого 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Марини ЯРОШ

1. Тема роботи: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНАТОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПОСІБНИКА «ОСНОВИ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ»)

Керівник роботи Ольга Тарасова, кандидати педагогічних наук, доцент

Тему затверджено наказом ректора університету від «26» серпня 2024 р. № 60

2. Термін подання студентом роботи на кафедру 2 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Об'єктом дослідження є анатомічна термінологія у спеціалізованих текстах українською мовою та її англійські переклади. **Предметом дослідження** є особливості перекладу медичної термінології на матеріалі перекладу анатомічних термінів та способи їх перекладу з української мови на англійську. **Матеріалом дослідження** слугували більше 10 фрагментів тексту з посібника «Основи медичної термінології».

4. Перелік питань, які потрібно розробити: 1) схарактеризувати лінгвістичні аспекти англомовного медичного дискурсу та стратегії його перекладу; 2) виокремити лексико-семантичні особливості анатомічних термінів та способи їх перекладу; 3) систематизувати підходити до визначення поняття «термін»; 5) визначити структурні та семантичні типи анатомічних термінів; 6) визначити й обґрунтувати прийоми перекладу анатомічних термінів.

5. Дата видачі завдання 5 лютого 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Назва етапів виконання кваліфікаційної дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
Опрацювання літератури за темою дослідження	5 лютого – 5 березня 2024 року	виконано
Написання теоретичного розділу дослідження	5 березня – 12 квітня 2024 року	виконано
Презентація теоретичного розділу на науковому семінарі/конференції	16-17 квітня 2024 року	виконано
Підбір фактичного матеріалу за темою дослідження для практичного розділу	15 квітня – 10 травня 2024 року	виконано
Написання практичного розділу	До 5 червня 2024 року	виконано
Подання чорнового варіанту дипломної роботи керівнику	10 червня 2024 року	виконано
Захист переддипломної практики	8 листопада 2024 року	виконано
Попередній захист кваліфікаційної роботи	14 листопада 2024 року	виконано
Подання кінцевого варіанту дипломної роботи на кафедрі	2 грудня 2024 року	виконано
Перевірка на плагіат	3 10 по 13 грудня 2024 року	виконано
Захист дипломних робіт магістра	26-30 грудня 2024 року	виконано

Здобувач

Марина ЯРОШ

Керівник роботи

Ольга ТАРАСОВА

Анотація

Ярош М. М. Особливості перекладу анатомічної термінології (на матеріалі посібника «Основи медичної термінології»).

У роботі розглянуто особливості перекладу сучасної медичної термінології. Описано лексико-семантичні та структурні особливості медичних термінів. Запропоновано адекватні способи передачі медичної лексики на англійську мову.

Ключові слова: медицина, медична термінологія, анатомічні терміни, перекладацькі трансформації.

Summary

Yarosh M. M. Translation specifics of anatomical terms (based on the material of the manual “Fundamentals of medical terminology”).

The master's thesis deals with the translation specifics of modern medical terminology. The lexical, semantic and structural features of medical terms have been described. Adequate ways of rendering medical vocabulary into English have been suggested.

Keywords: medicine, medical terminology, anatomical terms, translation transformations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	10
1.1. Терміни: особливості визначення поняття, основні різновиди.....	10
1.2. Склад медичної термінологічної лексики, її історія походження та становлення.....	16
1.3. Лексико-семантичні та структурні особливості медичних термінів	29
1.4. Труднощі та основні способи перекладу медичних термінів.....	34
Висновки до Розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ АНАТОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (на матеріалі посібника з анатомії) ..	41
2.1. Прийоми перекладу анатомічних лексичних одиниць.....	41
2.2. Прийоми перекладу анатомічних термінів як словосполучень	57
2.3. Частотний аналіз перекладацьких трансформацій при перекладі анатомічних термінів українською мовою	73
Висновки до Розділу 2	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	76
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Огляд наукової літератури, присвяченої вивченню термінології, дає змогу стверджувати, що її виникнення та розвиток розпочалися задовго до наукового осмислення та розробки критеріїв віднесення окремих одиниць до термінологічної лексики. Ці процеси відбувалися ізоморфно стихійному виникненню й еволюції денотатів і відповідних їм понять, а також на основі загальнолітературної мови, що дозволяє розглядати термінологію саме як частину її лексико-семантичної системи.

Стрімкий розвиток науки і техніки, досягнення науково-технічного прогресу сприяють появі спеціальних слів для позначення нових предметів, явищ і процесів. Новоутворені спеціальні слова стають невід'ємною частиною повсякденного життя людини і включаються в спеціалізовану картину світу фахівців.

У нашій роботі розглядаються особливості перекладу сучасної медичної термінології на матеріалі перекладу анатомічних термінів з української мови на англійську.

Таким чином, **актуальність дослідження** обґрунтована як важливістю медичного перекладу у сучасному суспільстві, а саме переклад анатомічних термінів, так і труднощів, з якими при цьому стикається перекладач у процесі перекладу.

Теоретичним підґрунтям дослідження послужили праці з термінології Вакуленко М. О., Застріжна Л. В., Кащишин Н. В., Козачук А. М., Козоріз І. С., Кучеренко І. В., Лях Т. О., Варданян М. В. та інші.

Проте аналіз спеціальної літератури з даної проблеми приводить до думки, що переклад медичної термінології все ще є складним і суперечливим явищем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є анатомічна термінологія у спеціалізованих медичних текстах українською мовою та її англійські переклади.

Предметом дослідження у нашій роботі виступають особливості перекладу медичної термінології на матеріалі перекладу анатомічних термінів та способи їх перекладу з української мови на англійську.

Метою дослідження є аналіз лексичних та граматичних особливостей перекладу анатомічної термінології на матеріалі українських спеціалізованих медичних текстів.

Поставлена у роботі мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) схарактеризувати лінгвістичні аспекти англomовного медичного дискурсу та стратегії його перекладу;
- 2) виокремити лексико-семантичні особливості анатомічних термінів та способи їх перекладу;
- 3) систематизувати підходи до визначення поняття «термін»;
- 4) визначити структурні та семантичні типи анатомічних термінів;
- 5) визначити й обґрунтувати прийоми перекладу анатомічних термінів.

Матеріалом даного дослідження є більше 10 фрагментів тексту з посібника «Основи медичної термінології».

Реалізація поставлених нами завдань здійснювалася за допомогою таких **методів** дослідження, як:

- 1) метод контекстуального аналізу;
- 2) метод зіставного аналізу;
- 3) метод кількісного аналізу.

Положення, що виносяться на захист:

- 1) термін – це мовна одиниця природної або штучної мови (слово, фраза, аббревіатура, символ чи їх комбінація з літерами або цифрами), яка формується для точного позначення певного поняття. Він відображає ключові характеристики цього поняття в рамках логічно-понятійної системи та може бути виражений як у словесній, так і у формалізованій формі;

- 2) в англійській медичній термінології переважають слова з грецькими словотвірними елементами, багато з них входять до номенклатури медичної латині, але містять також посилання на грецьку мову;
- 3) основими складностями перекладу медичних анатомічних термінів є полісемія, пари слів, які є схожими за написанням, але абсолютно різні за значенням, велика кількість ідіом, синонімів, антонімів;
- 4) для анатомічних термінів найчастіше застосовуються еквіваленти для лексичних одиниць та калькування для словосполучень, у поодиноких випадках до використання транслітерації та транскрипції.

Наукова новизна полягає у характеристиці та особливостях нових анатомічних термінів та їх класифікації з перекладацької точки зору.

Теоретичне значення полягає у висвітленні та аналізі лексичних способів перекладу анатомічної термінології із української мови на англійську.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів при розробці спецкурсів, семінарських і практичних занять зі стилістики та лексикології української та англійської мови, а також отримані у ході дослідження матеріали можуть використовуватися для написання різного виду наукових робіт.

Апробація роботи здійснена під час виступів на наукових конференціях і публікації тез доповідей: **Особливості перекладу сучасної медичної термінології (на матеріалі перекладу анатомічних термінів з української мови на англійську** // Міжкультурна комунікація і переклад: напрями, пріоритети та перспективи: тези доп. І Всеукраїнський студент наук.-практ. конференції, 16-17 квіт. 2024 р., м. Хмельницький. – Хмельницький, ХНУ, 2024. – С. 113-114; **Особливості перекладу медичних термінів** // Актуальні проблеми філології та перекладознавства, 2023 р., м. Хмельницький. – Хмельницький, ХНУ. – С. 78-81.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дослідження – 91 с.

У **вступі** окреслено актуальність дослідження, новизну, вказано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, наукову новизну, теоретичне значення, практичну цінність, матеріал та методи дослідження.

У **першому розділі** розкриваються теоретичні основи дослідження, а саме особливості визначення поняття, походження, лексико-семантичні та структурні особливості медичних термінів, а також труднощі та способи їх перекладу.

У **другому розділі** досліджено лексичні особливості перекладу анатомічної термінології, а такого проведено статистичний аналіз найбільш часто застосованих перекладацьких трансформацій у процесі перекладу.

У **загальних висновках** узагальнено результати дослідження.

Перелік використаних джерел нараховує 55 праць українських вчених та 15 зарубіжних, а також 1 джерело ілюстративного матеріалу.

Додатки містять глосарій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1. Терміни: особливості визначення поняття, основні різновиди

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених термінам, однією з головних проблем осмислення і вивчення терміна як лінгвістичної категорії в сучасному мовознавстві є його визначення. Під час дослідження особливостей терміна та термінології накопичено значну кількість визначень поняття «термін».

Проте в усіх логічних визначеннях терміна на перше місце висувається його зв'язок із поняттям [18].

Слово термін походить від латинського *terminus*, що можна перекласти як кордон. Така етимологія пов'язана насамперед з тим, що термін має чітко визначене значення, тверді межі змісту, а також служить для відмежування одних понять від інших. Сьогодні існує близько 3000 визначень цього поняття. З одного боку, це пояснюється тим, що теоретичні основи термінології ще недостатньо розроблені, її основні поняття не розмежовані, немає єдиної думки щодо того, що таке термін. З іншого боку, різноманітні дефініції, які нині існують у літературі, не завжди і не повною мірою відображають зміст явища, що визначається [43].

Під терміном розуміють:

- 1) номінативні одиниці — слова чи словосполучення, що використовуються для точного, максимально однозначного визначення понять, що формують специфіку різних галузей науки; основна форма мислення в науковій галузі, яка представлена однозначними словами, визначальною функцією яких є номінативна, а зміст — поняттями;
- 2) слово або словосполучення спеціальної мови, створене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціалізованих предметів [54].

Термін – це одиниця певної природної чи штучної мови (слово, фраза, аббревіатура, символ, поєднання слова і букви-символу, поєднання слова і цифри-символу), які, в результаті спонтанно спеціального термінологічного значення сформованого або спеціального свідомого колективного договору, можуть бути виражені або в словесній формі, або в одній, або іншій формалізованій формі і досить точно і повно відображає основні, істотні на певному рівні розвитку науки і техніки ознаки відповідного поняття. Термін – це слово, яке за змістом обов’язково співвідноситься з певною одиницею відповідної логіко-понятійної системи [20].

Крижко О. вважає, що терміни визначаються як номінанти системи понять (реалій) науки, техніки, офіційної мови та їх відображення у виробництві, суспільному житті чи окремих їх сферах; і кожен термін у певній галузі має суспільно визнане значення [21].

Зважаючи на складність підходу до форми терміна та наголос на зв’язку терміна з поняттям, у даній роботі використано визначення терміна, запропоноване Корнейко І. В.: термін – це слово чи словесний комплекс, що відповідає до поняття певної організованої галузі знань (науки, техніки), які вступають у системні зв’язки з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку й у певний час замкнуту систему, що характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю і експресивною нейтральністю [24].

- 1) «Терміни – спеціальні слова, обмежені своїм спеціальним призначенням; слова, що прагнуть бути однозначними як точне вираження понять і найменування речей» [21];
- 2) «Термін – це слово (або словосполучення), мовний знак якого співвіднесений (пов’язаний) з відповідним поняттям у системі понять даної галузі науки і техніки» [16];
- 3) «Термін – це слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної тощо) мови, створене (прийняте, запозичене тощо) для

точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [14];

- 4) «Термін – це слово (або словосполучення), яке є єдністю звукового знака і відповідного (спорідненого) поняття в системі понять даної галузі науки і техніки» [2].

Таким чином, виходячи з вищесказаного, здатність терміна позначати певне наукове поняття вважається найважливішою ознакою: «для терміна назване поняття є водночас іменованим предметом, тобто, домінує відношення «ім'я-концепт». За терміном завжди стоїть предмет думки, але не думки взагалі, а окремої думки, обмеженої певною сферою» [1].

На думку Артеменко Т. С. «терміни – це не спеціальні слова, а лише слова в спеціальній функції. Терміном може виступати будь-яке слово, яким би тривіальним воно не було» [3]. Як зазначає Дудок Р. І., «Термінологія розглядається як підсистема загальнолітературної мови, тобто термінологія входить до загальнолітературної мови, але як самостійна «галузь». Таке «адміністративно-територіальне» положення термінології зумовлює, з одного боку, обов'язковість загальних тенденцій у розвитку загальної літературної мови, з другого — певну свободу, самостійність у розвитку термінології і навіть можливість її розвитку, її вплив на розвиток загальної літературної мови [14].

В даний час дескриптивний підхід є найбільш визнаною теорією в спеціальних дослідженнях. Проте властиві цій теорії недоліки (наприклад, відсутність загальноприйнятого визначення терміна), суперечливість (нормативність термінології, її специфічність по відношенню до загальнонародної мови) породили інші теорії.

Крім співвіднесеності терміна з поняттям, у сучасному термінознавстві висувається ряд інших важливих вимог, яким повинен відповідати термін: однозначність, точність, відповідність нормам літературної мови, стислість, відсутність емоційності та експресивності, мотивованість, послідовність тощо. Зазначені умови являють собою вимоги до терміну в ідеалі, однак на практиці

зустрічаються терміни, які їм не відповідають, але успішно служать концептуальним цілям.

Таким чином, питання про обов'язковість тих чи інших вимог на даний час залишається вкрай дискусійним. Наприклад, вимога однозначності спростовується при вивченні конкретних терміносистем, де полісемія є дуже поширеним явищем [32]. Сьогодні переважає думка, що однозначність терміна – не передумова, а лише тенденція, стан, до якого тяжіє будь-яка терміносистема; на практиці унікальність терміна досягається «за рахунок обмежень, які накладають на нього умови кожного термінологічного поля» [29]. Проте слід зазначити, що в багатьох випадках навіть у межах одного термінологічного поля термін може мати не одне, а декілька лексичних значень, оскільки значення терміна визначається, з одного боку, об'єктивним змістом відповідного поняття, а з іншого – певним суб'єктивним началом, яке вносить дослідник з метою з'ясування меж змісту спеціального поняття, що позначається терміном [7, с. 58].

Спірним є і вимога точності. На наш погляд, найбільш правомірною є точка зору вчених, які вважають, що точність терміна досягається насамперед точністю вживання термінів. Очевидно, термінам у період становлення чи переосмислення притаманна неточність, нечіткість значення. Серед вимог до терміна називають також відповідність терміна нормам літературної мови, орфоепічним, лексичним, дериваційним, граматичним, орфографічним. Проте слід зазначити, що будь-яка професійна мова в процесі свого функціонування може набувати деяких граматичних, стилістичних та інших особливостей, що часто призводить до появи професіоналізмів у спеціальній сфері спілкування. Таким чином, на нашу думку, необхідно відрізнити лексичні одиниці, які є професійним варіантом норми, від слів, що не відповідають правилам літературної мови або виходять за її межі. Не можна вважати обов'язковим і вимогу стислості. Причому вимога до стислості може суперечити вимогам до точності та системності [22].

Вимога вмотивованості, тобто «семантичної прозорості, яка дає змогу скласти уявлення про поняття, що називається терміном» [3, с. 34] також є неоднозначним. Як правило, як найважливіше вираження мотивації терміна зазначається системність, тобто можливість відображення в структурі терміна зв'язку названого поняття з іншими поняттями та місце це поняття в даній понятійній системі. Проте більшість дослідників сходяться на думці, що цей критерій не відіграє вирішальної ролі, оскільки термін все ж має визначення та займає певне місце в системі. У різних мовах мотивація слова, що стосується того самого предмета, може бути різною. Мотивація слова може відрізнитися в іноземних мовах, якщо вона стосується того ж самого предмета.

Щодо такого критерію, як вбудованість, значить перевага термінам, які більш широко вживаються при термінологічних рекомендаціях. А також одним із важливих питань лінгвістики є граматичне вираження терміна.

Термінами можуть бути майже всі частини мови, проте прикметники, прислівники та дієприкметники відносяться до розряду терміноелементів – так званих складових частин словосполучень, але їх можуть використовувати і у текстах спеціальної літератури та під час професійного спілкування. Як результат, вхідна форма подання терміна у словниках є та частина мови, яка зустрічається в контексті самого визначення.

«Таким чином, теза про те, що термін завжди є або іменником, або субстантивним словосполученням, навряд чи може бути прийнята для встановлення лінгвістичної специфіки терміна» [24, с. 18].

Підсумовуючи вищевикладене та поділяючи точку зору ряду інших вчених, під терміном розуміють слово або словосполучення, співвіднесене зі спеціальним поняттям, явищем або предметом у системі будь-якої галузі знань. Найважливішими ознаками термінологічних мовних одиниць вважається, насамперед, співвіднесеність із певним науковим поняттям, точність і послідовність. Вимоги однозначності та стислості, на нашу думку, не можна вважати обов'язковими для сучасних термінологічних одиниць, оскільки багато термінологічних номінацій часто виявляються полісемантичними та

багатокомпонентними. Термінологія вважається невід'ємною частиною словникового складу літературної мови, самотійною, а не ізольованою, що передбачає підпорядкованість термінології загальним тенденціям розвитку літературної мови, з одного боку, але й певну самотійність – з іншого. Функцію науковця можна побачити більшою мірою у вивченні та описі стану термінологічних систем, ніж у їх жорсткій штучній регламентації; нормативні обмеження, що накладаються на терміни, на нашу думку, радше гальмують, стримують розвиток терміносистем, ніж сприяють йому.

Отже, на основі наведених вище тверджень зроблено висновок про те, що терміни виступають як характеристики певних явищ, служать одним із засобів створення необхідної конотації, сприяють сприйняттю читачами описаних ситуацій як реальних, реалізуючи тим самим зорову функцію.

Особливу увагу слід звернути на вживання терміна в нетермінологічному значенні. Засобом створення неповторних мовленнєвих і портретних штрихів може виступати спеціальна лексика. Емоційно-експресивне забарвлення терміна залежить від стилю та структури речення.

При поєднанні терміна з різноманітними стилістичними засобами та конструкціями емоційна насиченість і психологічний зміст поширюються на позначений терміном об'єктивно нейтральний об'єкт. Поряд з професійною лексикою можуть використовуватися розмовні і навіть вульгарні слова, що надають емоційного відтінку. Термін, зберігаючи своє значення, може втратити свій статус, якщо мовець не має відношення до професійної діяльності, для якої характерне використання такої лексики, а отже, він детермінологізується і стає суто стилістичним засобом (вживається, наприклад, у художньому стилі). Відповідно терміни можуть відігравати важливу роль у створенні художнього образу художньої повісті. Засоби мовної виразності можна активізувати за допомогою термінів. Це свідчить про те, що термінологія характеризується високою інформативністю не лише в науковому стилі, а є важливим джерелом поповнення засобів образності художньої мови чи створення неповторного мовного портрета.

1.2. Склад медичної термінологічної лексики, її історія походження та становлення

Серед найдинамічніших розвинених галузей сучасного мовознавства слід виділити лексикологію наукової мови. Вона використовує термінологію, властиву для даної галузі, а також загальновживані наукові слова. Термін – це слово або словосполучення, яке служить для чіткого визначення (назви) спеціального наукового значення спеціальних понять у певній системі. Водночас процес формування та розвитку медичної термінології має свої особливості.

Слід зазначити, що регламентація медичної термінології є однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. Вивчення становлення медичної термінології допомагає не тільки розширити рівень знань, а й заглянути в майбутнє, використовуючи сучасну систему знань і, в певному сенсі, закони діалектики. Адже «...медичне мистецтво зливається з системою релігійних, філософських і народних знань, які мають на меті не лише передачу інформації від покоління до покоління, а й вдосконалення людства» [1, с. 35].

У цьому, звичайно, важливу роль відіграють етапи та особливості формування медичної лексики.

У розвитку будь-якої сфери її найбільш мінливою, швидкоплинною частиною є терміни, а в розвитку цієї галузі її словниковий запас збагачується новими термінами. Це, у свою чергу, створює основу для збагачення національної мови.

Виходячи з сучасного наукового опису будь-якої галузі знань, виникає необхідність вивчення шару засвоєння системи термінів або групи термінів. У цьому процесі дуже важливо враховувати не лише словниковий склад національної мови, а й враховувати моделі та семантичні особливості джерела виникнення, формування та збагачення термінів у медицині.

Термінологія національних мов пов'язана з різними системами. Організуючим принципом у системному формуванні вітчизняної медичної

термінології є спосіб термінотворення, який потребує виявлення основних закономірностей та структурно-семантичних особливостей моделей засвоєння медичних термінів, а «...необхідність формування вітчизняної термінології в окремих галузях знань, визначаючи нове явище, у разі потреби не може не залучатися до засвоєння термінів» [2, с. 72].

Оскільки неможливо точно визначити, коли вперше з'явилася медична лексика, виникає припущення, що медицина виникла в історії людства як відповідь на потребу у виживанні, що й призвело до формування медичної термінології. У багатьох міфах і релігіях згадується створення людини, її здоров'я і довголіття, але й страждання, хвороби і смерть через її бездіяльність. Ібн Сіна розглядав медицину як науку, що лікує людський організм і зцілює хворих.

У мікросистемах термінів широко використовується класифікація медичних термінів за принципом виду та категорії. Класифікація за однією ознакою не завжди вдала.

Відомо, що класифікація понять у термінології зазвичай здійснюється на основі загальноприйнятого поділу, тобто зміна найважливішої ознаки може призвести до того, що предмети, що належать до одного виду, належать до різних типів.

Одна з найважливіших властивостей терміна – займати чітко визначене місце в структурі відношень у системі термінів – повною мірою проявляється при послідовному дотриманні вимог. Але в силу ряду причин ці вимоги не повністю виконуються в рамках складних мікротермінологічних систем, наприклад, медичних.

Наукова термінологія базується переважно на міжнародній латинській мові та її формах. Цей словниковий запас повинні однаково розуміти освічені люди в усьому світі. Звичайно, більшість медичних або наукових термінів є унікальними і тому маловідомими. Але найпоширенішою групою слів у міжнародній лексиці є найпоширеніші слова, які повинні знати та розуміти всі, переважно ті, що мають соціальне чи політичне значення.

Медична термінологія суворо підпорядковується законам використання будь-якої терміносистеми. Його основний принцип полягає в утворенні терміна, який є результатом теоретичного узагальнення і точно відображає сутність явища. На формування термінологічного апарату неминуче впливають загальномовні процеси, закон узгодженості, у свою чергу, закон мовної традиції, закон економії мовлення, який суперечить закону мовної аналогії [3, с. 49].

Медичну термінологію можна розділити на:

- 1) морфологічні способи термінотворення;
- 2) лексико-семантичні способи термінотворення, включаючи міжсистемне уподібнення лексем і уподібнення іншомовних лексем, терміноелементів, закінчення поняття спільного терміна;
- 3) синтаксичний спосіб термінотворення.

Отже, медичні терміни є одним із важливих і специфічних об'єктів лінгвістичних досліджень.

При формуванні медичних термінів у мовах кожне джерело вимагає своїх способів термінотворення. Це: афіксальний, лексико-семантичний і синтаксичний способи. Кожне джерело та кожний спосіб термінотворення в галузі медицини визначає основну семантичну структуру створеного терміна.

Це, в свою чергу, дозволяє визначити сферу його застосування.

Слід зазначити, що медичні терміни займають особливе місце в мовному пласті. Зрозуміло, що при вживанні терміну важливими вважаються точність, адекватність і однозначність.

У дослідженні ми розглядаємо базовий «термін», який формує поняття термінології та медичної термінології, як номінативне слово або словосполучення, прийняте для позначення загальних понять. Під термінологією ми розуміємо набір термінів, що позначають поняття в будь-якій сфері діяльності. Відповідно, «медична термінологія» – це сукупність термінів, які використовуються в медицині.

Медичні терміни – це такі галузі медицини, як загальна медицина, педіатрія, клініка, медична профілактика, стоматологія, хірургія, неврологія, фармація, кардіологія, онкологія, офтальмологія; явища та процеси –це спеціальні слова та словосполучення, якими позначають їх особливості та характеристики.

Приклади медичних термінів: вірус, алергія, кома, анемія, кіста, антисептик, ембріон, стрес. Інтерес до вивчення терміносистеми різних галузей і тематичних груп медицини закономірний, адже теорія і практика медицини є однією з наук, що розвиваються у світі. Водночас наявність багатьох «злитих» галузей інших наук, пов'язаних із медициною, є причиною того, що медична термінологія постійно поповнюється сотнями нових понять.

На нашу думку, інтерес до вивчення медичних термінів пов'язаний з такими ситуаціями:

- 1) медична термінологія відображає сукупність суворо визначених професійних понять;
- 2) терміни, терміносистеми, термінологічне поле вважаються універсальними засобами набуття, зберігання та вираження спеціальних знань, їх аналіз допомагає зрозуміти еволюцію медицини, а це, у свою чергу, веде до глибокого розуміння діагностичного значення клінічних термінів, розвиток клінічного мислення майбутнього лікаря в професійному плані безсумнівно допоможе в його роботі;
- 3) регламентація медичної термінології має велике значення для взаєморозуміння фахівців галузі, підготовки наукових і медичних кадрів, видання науково-інформаційної літератури, планування та обліку в галузі охорони здоров'я;
- 4) медицина постійно розвивається і пов'язана з іншими галузями науки, отже, збільшується обсяг її термінології;
- 5) охорона і збереження здоров'я є однією з найважливіших проблем, що хвилюють людство протягом століть.

Відомості про кількісний склад медичної термінології значно різняться. За деякими даними, медичний лексикон, включаючи суміжні дисципліни, налічує кілька сотень тисяч слів і словосполучень [5, с. 81]. Але в той же час, за деякими даними, сучасна медична термінологія включає близько 170-200 тис. термінів (80-100 тис. назв ліків і фармацевтичних термінів, 10 тис. анатомічних назв, 20 тис. ознак функцій органів, 60 тис. захворювань, методи обстеження та хірургічна тактика) [7, с. 124].

Визначення термінів у галузі медицини викликає спірні питання щодо їх місця в мові. Медична термінологія охоплює цілий пласт термінів, заснованих на афективності. Саме на рівні основи «існує асоціативний зв'язок семантичних елементів номінативної одиниці з відповідним лексичним значенням» [13, с. 110].

Багато медичних термінів відображають суть тих чи інших гіпотез, теорій, поглядів, концепцій. Окремі терміни разом з іншими «субмікросистемами термінів» у межах дисципліни стають своєрідними маркерами для тієї чи іншої підсистеми наявних термінів [14, с. 94]. Однак у провідних галузях медицини досі немає повних ієрархічних схем класифікації понять, «кожне з яких можна було б виразити в чітко зрозумілих і застосовних термінах, і це ще одна причина труднощів виконання термінологічних вимог» [16, с. 34].

Так, у мікросистемах термінів широко використовується класифікація медичних термінів за принципом виду та категорії. Але, на нашу думку, класифікація за однією ознакою не завжди буде успішною. Класифікація понять зазвичай проводиться на основі загального поділу, тобто зміна найважливішої ознаки може призвести до того, що предмети одного типу належать до різних типів.

З давніх часів медична наука мала свою термінологію. Відомо, що наукова термінологія відіграє важливу роль у будь-якій галузі знань, оскільки вона «відображає конкретні поняття в системі назв, що використовуються в тій чи іншій науці» [15]. Важко переоцінити його значення для медичної науки,

оскільки саме терміносистеми складають основу професійної мови лікаря. Професійна медична термінологія на сучасному етапі є продуктом співтворчості різних цивілізацій і культур, багатофакторних міжмовних контактів, запозичень і трансформацій, які діяли тисячоліттями [25].

Однією з характерних рис медичної термінології в цілому, і англомовної медичної термінології зокрема, полягає в тому, що вона поповнювалася і продовжує поповнюватися за рахунок прямого чи опосередкованого залучення лексики і словотворчих засобів двох класичних мов стародавнього світу – давньогрецької і латинської.

Історія напівпрофесійного та професійного цілительства налічує кілька тисячоліть. Джерела мови лікування слід шукати в цивілізаціях Стародавнього Сходу [53]. Найдавнішими письмовими джерелами, що дійшли до нас, є 10 єгипетських медичних трактатів, написаних ієрогліфами на папірусі. Найціннішими з них є два папіруси II ст. до н.е. – папірус Еберса та папірус Сміта. Папірус Еберса (названий на честь археолога Г. Еберса, який знайшов його) під назвою «Книга ліків для всіх частин тіла» містить 300 рецептів для лікування органів травлення, дихальних шляхів, опіків, кровотеч, очей, шкіри та інші захворювання. Папірус Сміта (названий на честь колекціонера Е. Сміта) є частиною величезного трактату, найдавнішого хірургічного тексту в історії медицини про будову людського тіла та хірургічне лікування. Анатомічні та клінічні знання стародавніх єгиптян в області офтальмології також відомі з медичних папірусів. Вони описують низку захворювань очей, таких як сльозотеча («вода в оці»), пінгвекула («жир в оці»), крововиливи, лейкома, косоокість і серед інших «дощове небо», що, ймовірно, означало трахому.

На території Шумеру, Вавилону та Ассирії археологи знайшли десятки тисяч клинописних табличок, у тому числі медичного змісту. Серед них є й такі, що використовувалися як своєрідні навчальні термінологічні словники. Так, другою половиною 2 тис. датується збірка з понад 30 табличок, у якій за тематичним принципом дібрано назви частин тіла, органів, а також позначення їх функцій [53].

Певних успіхів цілителів і медичні знання досягли в Єгипті, Шумері, а потім і в Ассирії, а разом з ними розвивалася і медична література. Саме вавилоно-ассирійській і єгипетській культурам зобов'язана давньогрецька медицина, яка досягла найбільшої самостійності в античності.

Найпершими давньогрецькими письмовими джерелами, що дійшли до нас, є кілька фрагментів медичних текстів Алкмеона Кротонського, що відносяться до 6 століття до нашої ери. Існують ще більш давні літературні (немедичні) тексти, роль яких у розвитку медичної термінології не викликає сумнівів. Це епічні поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея». Гомерівський епос містить значну частину назв майже всіх найважливіших частин тіла й органів людини. Більшість цих назв у тій чи іншій формі використовуються в сучасній анатомії та клінічних дисциплінах, наприклад, *blepharon*, *daktylos*, *derma*, *gaster*, *kardie* (*kardia*), *kystis*, *neuron*, *pleure*, *pneumon*, *rhachis*, *thorax* тощо.

Однак, насправді історія європейської медицини та медичної термінології починається з «Гіппократової колекції» («*Corpus Hippocraticum*»), яка містить понад 100 медичних праць, які приписуються найвидатнішому лікарю античності Гіппократу (460–377 рр. до н. е.). До цієї збірки увійшли праці не тільки Гіппократа та його учнів, а й лікарів, які представляли інші галузі медицини того часу. Найвідомішими творами, що належать безпосередньо Гіппократу, є «Афоризми», в яких коротко викладена суть його вчення; теоретичний нарис «Прогностикон», що представляє загальні властивості хвороб; «*Epidemiai*»; «Про природу людини» і «Клятва» («*Horos*»; лат. «*Jus-jurandum*»), відома в історії як «клятва Гіппократа».

Погляди Гіппократа і вчених його школи (гіпократів) про око і очні хвороби викладені не систематизовано, а розкидані по різних працях. Гіппократ вважав, що з голови в око відбуваються відтоки (реви), що є причиною погіршення зору. Значне місце відводиться «офтальмії», під якою розуміють різного роду запалення слизової оболонки. Гіппократ розрізняв просте, зернисте і гнійне запалення, що відповідає в сучасній офтальмології поняттям

кон'юнктивіт, трахома і бленорея [53]. Згідно з вченням Гіппократа, хвороби очей пов'язували з кліматом і темпераментом.

Всього в працях гіпократів згадується 20 очних хвороб, серед них: блефарит, глаукома, катаракта, амбліопія, амавроз, косоокість, ністагм.

Головну лінгвістичну цінність збірки в цьому аспекті становить не стільки анатомічна лексика, скільки та, що стосується галузі фізіології, патології, симптомів і нозології (від грец. *nosos* – хвороба, + *logos* – вчення – вчення про хвороби та їх класифікацію). Сучасна англійська медична термінологія успадкувала багато понять із творів Гіппократа, таких як *apophysis*, *bronchus*, *carcinoma*, *cholera*, *coma*, *emphysema*, *epidemic*, *kyphosis*, *nephritis*, *paresis*, *peritoneum*, *polyp* (*polypus*), *typhus*, *ureter* та інші [55]. «Збірник Гіппократа» став основою для подальшого розвитку медичної термінології.

Значний внесок у біомедичну лексику зробив грецький філософ і вчений Арістотель (384–322 рр. до н. е.). З його творів у наукову мову увійшли такі назви, як *aorta*, *glaucoma*, *diaphragm*, *leucoma*, *trachea*, *pancreas*, *phalanx* (*phalange*) та інші. Арістотель уточнив спеціальні значення ряду слів, які вже існували в медичному лексиконі, наприклад, він звузив зміст слова *mēnix*, *mēningos* (оболонка) до значення «мозкові оболонки».

З початком елліністичної епохи (кін. IV-I століття до н. е.), центр давньогрецької науки і медицини перемістився в Александрію, столицю однієї з елліністичних монархій. Саме там була заснована Олександрійська медична школа, відома в усьому світі, яка визначила розвиток медицини на багато століть вперед. Особливо він прославився працями двох видатних лікарів – Герофіла та Еразістрата, які залишили помітний слід у медицині, а саме в анатомічній термінології. Якщо в попередню епоху медична лексика збагачувалася переважно за рахунок запозичень слів розмовної мови, то александрійці ввели неологізми – штучні, спеціально створені назви [53].

Так, наприклад, Герофілу (приблизно 300–250 рр. до н. е.) належить авторство таких термінів, як простата (за сучасною англійською термінологією – *prostate*), діастола (*diastole*), систола (*systole*) тощо. Термін *dodekadaktylon*

(дванадцятипала кишка; від *dodeka* – що означає *дванадцять*, *idaktylon* – *палець*) повертається назад. Герофіл вперше звернув увагу на існування лімфатичних вузлів, прийнявши їх за залози і назвавши їх *aden* (залози). Ця назва (в латинському перекладі – *glandula*) проіснувала до середини XX століття, коли її замінили терміном *nodus lymphaticus* або *lymphonodus*, однак корінь *gland* зберігся в англійській термінології і використовується поряд з терміном *node* (пор.: лімфатична залоза, лімфатичний вузол). Помилкове уявлення Герофіла досі дає про себе знати: термін *aden* – входить до складу таких термінів, як *adenopathy* (аденопатія) – злоякісна пухлина, що розвивається з лімфоїдної тканини; *lymphadenitis* (лімфаденіт) – запалення лімфатичного вузла та ін. [53].

Еразістрат (помер в 250 р. до н. е.) є автором таких неологізмів, як паренхіма (англ. *parenchyma*), булімія, («бичачий голод»); анастомози (*anastomosis*), що збереглися до наших днів, але дещо змінили своє значення. Сучасна медицина зобов'язана Еразістрату для таких термінів, як *neura aisthētika* та *neura kinetica* (сенсорні та рухові нерви), *triglōchines hymens* (трикуспідальний клапан; від *tri* – *три*, + *glōchis*, *glōchinos* – *точка, рубець*), більш відомий у латинському перекладі як *valvula tricuspidalis* (від *tri* – *три*, + *cuspidis*, *cuspidis* – *точка, рубець*).

Александрійці багато зробили для впорядкування та нормалізації мови медицини. Саме за їх участі вона набула рис строгості та точності. До їх авторитету часто апелювали вчені та лікарі пізніших епох.

До кризи античного світу грецька мова фактично виконувала функцію міжнародної мови медицини, служила засобом професійного взаєморозуміння лікарів різних етнічних груп. У цей період латинська мова не мала ніякого впливу на розвиток біомедичної лексики, навіть незважаючи на встановлення римського панування над Грецією (146 р. до н. е.) та елліністичними країнами. Протягом усієї своєї історії латинська мова зазнавала сильного впливу від грецької [53].

З II століття до н. е. Рим починає освоювати лексику грецької науки, філософії та медицини, частково запозичуючи разом з нею нові поняття та терміни, що їх позначають, латинізуючи їх. Поряд з цим активніше розвивався інший процес – утворення латинських термінів. Основним способом використання грецької науково-філософської термінології у римлян було калькування, як словотвірне – утворення нового латинського слова за грецьким зразком, так і семантичне – надання латинському слову особливих значень, яких набуло грецьке слово [12].

Деяке уявлення про латинську спеціальну лексику, зокрема анатомічну, можна почерпнути з поеми поета-філософа Лукреція Кара (бл. 99–55 рр. до н. е.) «Про природу речей» («*De rerum natura*»). Описуючи будову людського тіла, Лукрецій використовував як слова літературної латинської мови, так і латинізовані запозичення з грецької. Деякі з назв, використаних у вірші, використовуються в сучасній Міжнародній анатомічній номенклатурі, наприклад: *membra* (кінцівки), *palatum* (піднебіння), запозичене *brachium* (плече). Подібно до грецьких анатомів, які позначали артерії та вени словом *phleps*, *phlebos* у загальному значенні «вена», Лукрецій використовував відповідне латинське слово *vena*, а для нервів, сухожиль і зв'язок – слово *nervus*, від грецького *neuron* – вена, застосовувана з тими ж цілями ще Гіппократом і Герофілом [53].

Єдина збережена повністю медична праця стародавніх римлян, яка містить посилення на авторитет грецьких лікарів, а саме Гіппократа, Герофіла та Еразістрата, є трактат «*De medicina*» («Про медицину»). Ця праця, яка є частиною великої енциклопедичної праці, що не дійшла до нас, була написана латинською мовою Авлом Корнелієм Цельсом у I столітті нашої ери. Композиція, яка вважалася безповоротно втраченою, була випадково виявлена в 1443 році, через п'ятнадцять століть після її створення, і з цього часу вона стала доступною для європейської медицини.

У своїй праці Цельс вперше в Європі виклав вчення про катаракту як випіт в області зіниці, який, згущуючись, викликає порушення зору, і описав її

дію. Використовувана Цельсом спеціальна лексика, часто з уточненням, а часом і зі зміненням значенням слів, майже повністю увійшла до словника професійної медицини, увійшовши до складу міжнародних анатомічних номенклатур кінця XIX – середини XX ст. Наприклад: *abdomen* (за сучасною англійською термінологією – *abdomen*) – черевна порожнина, шлунок; *articulus (articulation)* – суглоб; *cartilago* – хрящ; *cubitus (cubit)* – ліктьова кістка; *digitus* – палець; вказівний – вказівний палець; *intestinum* – кишки; *medulla* – мозок (у Цельса – кістковий мозок); *tonsilla* – мигдалина; *vertebra* – хребець тощо [21].

Меншою мірою існуюча медична термінологія містить латинські назви хвороб та їх симптоми, наприклад: *acutus morbus* – гостре захворювання (гострий морбус); рак; делірій – розлад свідомості; *febris* – гарячка; *fractura* – перелом; *remissio* – ремісія; пухлина, набряк; *tussis* – кашель; варикозне розширення вен – розширення, здуття вен; *verruca* – бородавка.

Оскільки в епоху Цельса латинські медичні терміни були ще в зародковому стані, він часто використовував одне і те ж слово для вираження різних понять: *vulnus* – 1) рана; 2) виразка; *ignis sacer* – 1) оперізувальний лишай; 2) гостре запальне захворювання типу гастриту [53].

Римляни зробили внесок у всю наукову літературу. Певний внесок у розширення медичної лексики зробив римський письменник Пліній Старший (23 – 79 рр. н. е.) своїм есе «*Naturalis historia*» («Природнича історія»). Так, він ввів слово *tinea* (глисти) як назву деяких шкірних захворювань, а також латинізував деякі грецькі терміни, наприклад, термін *paracentesis* (від грец. *parakentēsis*), який зберігся донині.

Оскільки грецька та латинська мови були територіально та історично взаємодіючими мовами, відсутні позначення були запозичені латиницею з грецької мови та легко асимілювалися нею. В той же час ряд грецизмів повністю зберегли свою форму, транскрибуючись латинським алфавітом, приймаючи враховувати особливості грецьких літер. Так, звуки, що позначаються грецькими літерами χ (хі), φ (фі) і υ (тета), римляни передавали відповідно диграфами ch, ph, th: χορίου – хоріон, φλεγματια – флегмазія, υοραξ –

грудна клітка. Сполучення грецьких букв σχ (сигма, хі) передавалося як sch, наприклад: σχῆμα – схема. Початковий звук, що позначається грецькою літерою ρ (ро), у латинській мові передавався диграфом rh, наприклад, ρινίτις – риніт, і отримав додаткове ρ у складі похідних слів, наприклад: αἰμορραγία – кровотеча. Грецький дифтонг αι був переданий латинським ae; грецьке οι – латинське oe; ει з буквою і або диграфом ei; αυ – au; ευ – eu. Так, наприклад, терміни *gangraena*, *therapia*, *aura*, *pneumonia* тощо були перенесені з грецької на латинську. Грецька літера κ зазвичай транскрибувалася літерою c, яка читалася в класичній латині як [к]. Проте з часом виникло подвійне читання літери c: як [к] – перед а, о, у, перед приголосними та в кінці слова, як [ц] – перед е, і, у, ae, oe.

У словах грецького походження, які зазнали романізації чи іншої транскрипції в західноєвропейських мовах, грецька літера κ читалася двояко. Так, від грецького κεφαλή (голова) утворилися не тільки терміни цефалографія (англ. *cephalography*), кефалгематома (англ. *cephal(o)hematoma*), а й цефалометрія, цефалоцем тощо.

Іноді латинізація торкалася і словоформ: замість грецьких закінчень -ος, -ου, лат. -us, -um використовувалися, наприклад: πλῶρυς – пілорус, βραχίον – плече. Серед латинізованих грецьких слів, що дійшли до наших днів, можна знайти такі: *bronchus* – у первісному значенні – дихальна трубка; *carpus* – зап'ястя; *hepar* – печінка [25, с. 262].

Запозичення прижилися досить швидко, оскільки більшість лікарів у Римі були греками. З них великий інтерес до питань медичної термінології виявляв Руф Ефеський (І-ІІ ст. н. е.). Він написав невеликий посібник «Про називання частин тіла людини» для студентів анатомії.

Руф ввів термін *diploe* для позначення губчастої серцевини кістки. Іншому грецькому лікарю Аретею з Каппадокії (І-ІІ століття нашої ери) приписують введення в медичний лексикон терміна діабет. Назви екземи (англ. *eczema*) і трахоми (англ. *trachoma*) вперше зустрічаються в працях Діоскорида Кілікійського (І століття нашої ери). Творча спадщина грецького лікаря, анатома, фармаколога, філософа Клавдія Галена справила величезний вплив на

подальший розвиток античної та післяантичної медицини. Він склав словник і коментарі до творів Гіппократа, ввів багато нових грецьких термінів, уточнив значення старих і відродив терміни Гіппократа, які були майже забуті або малозрозумілі для його сучасників. Гален є автором таких нових для свого часу термінів, як таламус – лат. *thalamus* (зоровий горбок головного мозку), *peristalticē kinesis* – перистальтика тощо [31]. На початковому етапі підхід Галена містив основні вимоги, які згодом почали пред'являти до наукових термінів, а саме: точність і однозначність тлумачення.

У країнах європейського та американського регіонів грецька і латинська мова традиційно визнаються основними джерелами поповнення біомедичних і переважна більшість нових позначень, вперше введених у мову медицини, були словами грецького чи латинського походження. Поряд із назвами, запозиченими зі словників класичних мов у готовому вигляді, почали масово з'являтися неокласицизми (неогрецизми та неолатинізми), штучно створені вченими різних країн на основі лексичного та дериваційного матеріалу класичних мов. Конкретне мовне оформлення неокласицизмів відбувалося по-різному: вони оформлялися латиною або отримували форму тієї чи іншої національної мови. Завдяки греко-латинській етимології такі терміни легко проникали в термінологію різних національних мов і, видозмінюючись відповідно до їх фонетичної та морфологічної систем, перетворювалися на міжнародні назви – інтернаціоналізми.

Відтак, зроблено висновок про те, що вивчення термінів у галузі медицини має важливе значення для взаємного професійного спілкування спеціалістів, збільшення їх словникового запасу при підготовці медичних кадрів, видання фахової наукової літератури, розвитку наукових зв'язків із закордонними медичними працівниками, отримання та обміну інформацією та створення галузевих словників.

1.3. Лексико-семантичні та структурні особливості медичних термінів

Медична термінологія є невід’ємною частиною сучасної наукової лексики. Процес її формування складний і багатоплановий. Сучасний етап термінотворення є, з одного боку, упорядкованим і нормованим, а з іншого – вимагає нової систематизації лексичних одиниць.

Медичні терміни однозначні, тому виникає потреба у багатоаспектному дослідженні медичних термінів. На жаль, медичні терміни часто знаходяться під впливом суспільства та ЗМІ. Нині вони розширюють межі свого функціонування, набуваючи масової полісемії, що неприпустимо в медичній терміносистемі. Це призводить до розмивання меж медичних термінів і негативно впливає на нормалізацію медичних лексичних одиниць.

Багатьох вчених зацікавило питання медичного дискурсу та системи медичної тематики. Наприклад, медичний дискурс активно досліджують Литвиненко Н. П. (2009; 2010), Шутак Л. Б. (2014) – в українській лінгвістиці, а в зарубіжній – *James M. Wilce* (2009), *J. Heritage*; формування української медичної клінічної термінології – Місник Н. В. (2002); функціонування мовленнєвих стереотипів у спілкуванні лікаря – Юкало В. Я. (2003); лексико-семантичні особливості медичних термінів – Ткач А. В. (2015), Тихоша В. І. (2003), Цісар Н. (2008), Лисенко В. І. (2009); словотвірна тотожність та варіативність української медичної термінології – Ткач А. В. (2009; 2014); моделювання тезаурусу медичної термінології – Філюк Л. М. (2016).

В українському та зарубіжному мовознавстві бракує розгорнутих наукових розвідок, присвячених вивченню лексико-семантичної організації та структури медичних термінів англійської мови, зокрема синонімії та антонімії медичних термінів, їх частотних способів творення.

Синоніми – це слова, які мають однакове або близьке значення.

За нашими спостереженнями, найбільшою популярністю користуються абсолютні синоніми медичних термінів. Це пов'язано з тим, що медичний

термін, як правило, однозначний. Тобто має єдине лексичне значення. Наприклад, абсолютними синонімами медичних термінів є [18]:

- 1) назви частин і органів тіла: *armpit* – *underarm* (пахва, пахвова ямка), *breastbone* – *sternum* (грудна кістка, грудина), *oxygenated* – *oxygen-rich* (насичений киснем), *thorax* – *chest* (грудна клітка);
- 2) назви внутрішніх органів і частин: *amygdala* – *tonsil* (мигдалина), *oesophagus* – *gullet* (стравохід), *patella* – *kneecap* (колінна чашечка), *shank* – *shin* (гомілка), *trachea* – *windpipe* (трахея), *uterus* – *womb* (матка);
- 3) назви захворювань: *atrophy* – *wasting* (атрофія), *influenza* – *flue* (грип), *leukaemia* – *anemia* (лейкоз, лейкемія, білокрів'я), *rubella* – *roseola* (краснуха), *scarlet fever* – *scarlatina* (скарлатина), *smallpox* – *variola* (вітряна віспа);
- 4) назви процесів або дій: *to absorb* (абсорбувати) – *to occlude*, *to engulf*, *to merge* (поглинати); *deleterious*, *noxious* (отруйний, шкідливий) – *unhealthy* (нездоровий); *alterative* (альтеративний) – *analeptic* (аналептичний); *antifebrile* (антифебрильний) – *antipyretic* (жарознижуючий); *to deliver* (розносити) – *to diffuse* (розповсюджувати); *to entail* (спричиняти) – *to induce* (викликати); *to subside* (притуплювати) – *to suppress* (пригнічувати).

Тому англійські абсолютні синоніми іменників зазвичай мають один український відповідник, рідше – два. Є стилістичні синоніми медичних термінів. Наприклад:

- 1) назви частин і органів тіла: *abdomen* (черевна порожнина) – *belly* (живіт); *waist* (талія) – *loin*, *small of the back* (поперек); *navel* (пуп) – *belly button* (пупок); *genitals* (геніталії) – *private parts* (статеві органи);
- 2) назви захворювань: *atrophy* – *obsoleteness* (атрофія), *influenza* – *grippe* (грип).

Абревіатури активно використовуються в науковій літературі з метою економії мови. На нашу думку, ця заміна є абсолютною, оскільки зміст

медичного терміну не змінюється. Змінено лише графіку слова. Більшість скорочень медичних термінів загальновідомі. Їх легко знайти в словниках, наприклад, у «Longman Dictionary of Contemporary English» (2003).

Абревіатури медичних термінів такі [22]:

- 1) Acquired Immune Deficiency Syndrome (синдром набутого імунodefіциту) – AIDS (СНІД), automated external defibrillator (автоматизований зовнішній дефібрилятор) – AED (немає української загальновідомої абревіатури), cardiopulmonary resuscitation (серцево-легенева реанімація) – CPR (рідко СЛР), endoplasmic reticulum (ендоплазматична сітка, ендоплазматичний ретикулум) – ER (ЕПР), Rhesus factor (резус-фактор) – Rh factor (RhD), potential of hydrogen (водневий показник) – pH (рН).

Слід зазначити, що переважає синонімія медичних термінів. Однак це нечасто через специфіку самого терміну. Крім того, варто зазначити, що єдиної системи перекладу українських слів на англійські медичні терміни не існує.

Антоніми – це слова, які мають протилежне значення. Вони можуть бути визначені як два або рідше більше слів однієї мови, що належать до однієї частини мови, однакові за стилем і майже ідентичні за поширенням, асоційовані та вживані разом таким чином, що їхні денотативні значення передають протилежні або суперечливі поняття. Антонімія нерівномірно розподілена між розрядами частин мови.

Перше місце за антонімією займають дієслова. І друге місце антонімів – це іменники. Більшість антонімів є прикметниками, що здається природним, оскільки якісні ознаки легко порівнюються та протиставляються.

Однак у медичній термінології антонімія практично відсутня і ми можемо простежити цей процес на прикладі медичних термінів-дієслів. Проте словесних пар антонімів менше:

- 1) *to absorb* (абсорбувати, поглинати) – *to clump* (склеюватися), *to breath in* (вдихати) – *breath out* (видихати), *to clog* (закупорювати) – *to diffuse* (розповсюджувати, поширювати), *to empty* (спорожнити) – *to retain*

(утримувати), *to pump* (перекачувати) – *to retrieve* (витягувати), *to release* (звільняти) – *to surround* (оточувати), *to suppress* (пригнічувати) – *to entail* (викликати, спричиняти);

- 2) ось кілька прикладів антонімів-прикметників: *cellular* (клітинний) – *intercellular* (міжклітинний), *oxygenated* (насичений киснем) – *oxygen-depleted* (ненасичений киснем), *solid* (твердий) – *liquid* (рідкий).

Помічено ще декілька прикладів словосполучень антонімів-прикметників:

- 1) *external respiration* (зовнішнє дихання) – *internal respiration* (внутрішнє дихання), *small intestine* (тонка кишка) – *large intestine* (товста кишка).

Ось кілька прикладів антонімів-іменників, наприклад, назви лікувальних процесів:

- 1) *inhalation* (вдих, вдихання) – *expiration* (видих, видихання), *mitosis* (мітоз) – *meiosis* (мейоз), *nutrients* (поживні речовини) – *harmful substances* (шкідливі речовини), *suspension* (суспензія) – *pills* (таблетки).

Антонімія медичних термінів представлена не так широко, як синонімія.

Конструкція англійських медичних термінів часто не збігається з українськими [32].

Медична термінологія має досить регулярну морфологію, наприклад, однакові префікси та суфікси використовуються для додавання значень до різних коренів. Коріння, префікси та суфікси часто походять від грецької чи латинської мови і часто зовсім не схожі на їхні англійські варіанти. Ця регулярна морфологія означає, що коли вивчено достатню кількість морфем, стає легко зрозуміти дуже точні терміни, складені з цих морфем. Багато медичної мови – це анатомічна термінологія, яка стосується назв різних частин тіла.

З етимологічної точки зору афікси також поділяють на дві великі групи: рідні та запозичені.

Подаємо деякі особливо часті рідні суфікси. Найпопулярнішими є іменникові суфікси:

- 1) *-er* (*bladder* – сечовий міхур, *cancer* – рак, *catheter* – катетер, *chamber* – камера, *gallbladder* – жовчний міхур, *liver* – печінка, *layer* – шар, *pacemaker* – синусний вузол серця, *shoulder* – плече, *sphincter* – стискальний м'яз, *ulcer* – виразка);
- 2) *-ing* (*breathing* – дихання; *covering* – покривання; *hardening* – склерозування; *probing* – промацування, зондування; *squeezing* – стискання);
- 3) *-y* (*angiography* – ангіографія, *deficiency* – нестача, відсутність, *excitability* – збудливість, *extensibility* – розтяжність, *heredity* – спадковість, *pregnancy* – вагітність, *sensitivity* – чутливість).

На *-y* є багато суфіксів, що утворюють прикметники:

- 1) *pulmonary* – легеневий, *salivary* – слинний, *scratchy* – що спричиняє свербіж, *sensory* – чутливий, *spongy* – пористий, *sticky* – липкий, *urinary* – сечовий, *voluntary* – довільний, *waxy* – восковий.

Розглянемо деякі особливо часті запозичені афікси. Є латинські афікси суфікси:

- 1) *-able* (*curable* – виліковний);
- 2) *-ion* (*mitochondrion* – мітохондріон, *suspension* – суспензія, *transfusion* – переливання (крові));
- 3) *-tion* (*agglutination* – аглютинація, *duplication* – подвоєння, *respiration* – дихання);
- 4) *-or* (*supinator* – супінатор);
- 5) *-ar* (*glandular* – залозистий, *semilunar* – півмісяцевий).

Медична термінологія – це мова, яка використовується для точного опису людського тіла, включаючи його компоненти, процеси, умови, що на нього впливають, і процедури, які над ним виконуються. Медична термінологія є дуже важливою частиною лексики. З огляду на отримані результати перспективним дослідженням є медична термінологія англійської та

української мов. Систематичне вивчення медичних термінів може покращити та систематизувати знання з цієї галузі [35].

На основі наведених вище тверджень ми можемо зробити висновок про те, що в англійській медичній термінології переважають слова з грецькими словотвірними елементами, багато з них входять до номенклатури медичної латині, але містять також посилення на грецьку мову. У медичній термінології англійської мови достатня кількість термінів утворилася за допомогою латинських і грецьких елементів. Англійська медична термінологія поповнюється різними шляхами, в тому числі і через семантичний спосіб термінотворення. Він включає перехід термінів з інших наук, запозичення термінів з інших мов, термінологію загальноновживаного значення слова, метафоричні та метонімічні переноси. Метафоричні переноси більш характерні для англійської медичної термінології, ніж метонімічні. Проте загалом семантичні способи термінотворення не можна вважати переважаючими при термінотворенні англійської медичної термінології.

1.4. Труднощі та основні способи перекладу медичних термінів

Переклад медичних текстів (медичний переклад) – це переклад з однієї мови на іншу спеціалізованих медичних видань і текстів приватного характеру, зміст яких безпосередньо пов'язаний зі здоров'ям людини. Особливе положення цієї категорії спеціалізованих перекладів визначається важливістю будь-якої перекладеної інформації, підвищеними вимогами до точності перекладу та дотриманням конфіденційності особистих даних, а також вираженою неоднорідністю використовуваної термінології. Особливістю медичних текстів є наявність спеціальних термінів і скорочень. Медичні тексти не містять достатньої кількості метафор та інших стилістичних засобів, тому переклад специфічної термінології та скорочень є найскладнішим у процесі перекладу. Важливим чинником є також вивчення структури термінів і аббревіатур та їх використання в різних контекстах.

Медичний переклад включає в себе переклад текстів загальномедичного та фармацевтичного спрямування, медичний переклад по праву можна назвати одним із найскладніших спеціалізованих перекладів і навіть можна виділити в особливий вид перекладацької діяльності. У процесі перетворення медичних і фармацевтичних текстів перекладач постійно порівнює вихідний текст оригіналу з текстом перекладу, щоразу переходячи з однієї мови на іншу. У цьому процесі сукупність дій перекладача поділяється на дії, що стосуються вихідного медичного тексту і відповідно тексту медичного перекладу, тобто в цьому процесі перекладач спочатку сприймає і розуміє текст оригіналу і на його основі він формує текст перекладу [38].

Таким чином, медичний переклад здійснюється перекладачем на основі двох взаємопов'язаних етапів процесу перекладу, які виконує перекладач, а саме: перший етап включає вилучення інформації з оригінального медичного тексту, а другий етап – вибір необхідних перекладацьких засобів та методів здійснення медичного перекладу. Вилучення інформації з оригінального медичного тексту є першим етапом процесу перекладу, який відноситься до інформативного перекладу.

Медичний переклад, як і будь-який інший вид перекладу, має свої особливості і може викликати труднощі у перекладача. Труднощі медичного перекладу полягають у наявності в текстах складної медичної термінології, а також спеціальних слів і скорочень. Крім того, в залежності від країни і навіть її регіону один і той же термін може мати кілька значень і перекладати його необхідно з урахуванням географічного аспекту. Дуже важливою умовою, що полегшує роботу над медичним перекладом, є досконале знання перекладачем латини, мови, універсальної для лікарів усього світу [36].

«Медична мова» є розширеною модифікацією основної мови, тобто крім основних правил діють додаткові (специфічні). Існує кілька видів медичного перекладу: переклад медичних аналізів, які містять багато скорочень, де кожна, часом абсолютно нечитабельна буква чи цифра, щось означає; переклад інструкцій до медичного обладнання, де необхідно не тільки добре розбиратися

в медичних питаннях, а й мати певні технічні знання; переклад спеціалізованих текстів. У випадку з такими текстами слід враховувати, що тексти суміжної тематики можуть бути насичені абсолютно різною термінологією. Наприклад, в описі двох аутоімунних захворювань можуть зустрічатися різні терміни. Особливу складність при перекладі медичних текстів становлять «фальшиві друзі перекладачів»: пара слів у двох мовах, схожих за написанням та/або вимовою, часто спільного походження, але різного значення. Наприклад: латинський термін *cellulitis* означає не целюліт, а флегмона. Англійське слово *vector*, крім свого першого значення «вектор», можна перекласти як «переносник інфекції». Щоб уникнути помилок при перекладі, необхідно не вірити в уявний збіг значення зі словом, схожим за звучанням в мові перекладу, а також прагнути вловити всі лексичні та стилістичні тонкощі як мови оригіналу, так і мови перекладу. За наявності найменших сумнівів користуються як тлумачними, так і спеціальними словниками.

Крім «фальшивих друзів перекладача», медичні тексти характеризуються своєрідною побудовою речень (граматичні відношення між словами стають зрозумілими лише при врахуванні сенсу), структурою речення (проблема визначення логічного наголосу в реченні). Також можлива невдала побудова речень, насичених розвиненими визначеннями, що ускладнюють визначення зв'язку між словами. Все це призводить до появи неоднозначності тексту, що перекладається [40].

При складанні медичної документації часто використовуються штамповані фрази та термінологічні звороти. Проблема усталених виразів, кліше та штампів є актуальною для будь-якого перекладу, і медична література не є винятком. Велика кількість фразеологізмів і слів з різноманітним лексичним забарвленням робить переклад медичної документації не менш складним, ніж вузькоспеціалізованих технічних текстів. Наприклад, ідіома *pigging out*» (від англ. *pig* – свинка) означає переїдання.

Однією з найбільш проблемних для перекладу лексичних груп є група аббревіатур у сфері медичного перекладу. Аббревіатури (особливо походять з

латини) є одними з найбільш часто використовуваних елементів у письмовій та усній медичній комунікації. Багато термінів, таких як назви хвороб і способів їх лікування, назви хімічних сполук рідко вживаються в повній, громіздкій формі, оскільки це заважало б ефективній комунікації.

Широка популярність аббревіатур у медичній мові, безсумнівно, забезпечує економію місця та часу в екстреній медичній ситуації. Крім того, аббревіатури забезпечують розуміння лише для медичних працівників, роблячи матеріали недоступними для пацієнта, що в окремих випадках доцільно з етичних міркувань. Однак досить часто одна аббревіатура стоїть за кількома медичними термінами, що, безперечно, призводить до неоднозначності розуміння та значно ускладнює переклад.

Наприклад, аббревіатура CF має близько 20 медичних значень (*Californium*, *Cystic Fibrosis* і так далі), а також немедичних значень (*Compact Flash* — пристрій для збереження даних).

Основними способами перекладу англійських медичних скорочень вважаються [33]:

- 1) запозичення іншомовної аббревіатури зі збереженням латинського написання;
- 2) транслітерація (подання буквеної структури іноземної аббревіатури українськими літерами);
- 3) транскрипція (подання фонетичної форми іноземної аббревіатури українськими буквами);
- 4) описовий переклад (за відсутності еквівалентної аббревіатури);
- 5) запозичення (елемент однієї мови, який було перенесено до іншої);
- 6) еквівалент (слово, фраза або вираз мовою перекладу, яке повністю або максимально точно відповідає значенню слова, фрази чи виразу з мови оригіналу).

Транскрипція перекладу — це формальне фонематичне відтворення лексичної одиниці мови оригіналу за допомогою фонем мови перекладу, фонетичне наслідування слова мови оригіналу. Використання транскрипції

перекладу представляє вихідне слово в тексті перекладу у формі, адаптованій до особливостей мови перекладу. Цю трансформацію можна використовувати при перекладі термінів за відсутності еквівалентів у мові перекладу.

Іншим способом перекладу є транслітерація – формальне дослівне відтворення лексичної одиниці мови оригіналу за допомогою алфавіту мови перекладу, побуквена імітація форми слова оригіналу. Є досить багато випадків, коли транслітерація відбувається з мінімальною адаптацією до норм цільової мови.

Транслітерацію можна використовувати лише для одного з компонентів напівкомпонентного терміна, тоді як інший має прямий відповідник у цільовій мові.

Калькування – це відтворення комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова чи словосполучення перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Калькування не завжди є механічною операцією перенесення форми з мови оригіналу на мову перекладу; перекладачам зазвичай доводиться вдаватися до трансформацій. Перш за все, це стосується зміни відмінкових форм, кількості слів у словосполученні, афіксів, порядку слів, синтаксичний стан слів тощо.

Калькування використовується при передачі таких медичних термінів, компоненти яких мають прямі відповідники в українській мові.

Медичні тексти характеризуються своєрідною побудовою речень. Досить часто структура англійського речення рясніє складними граматичними конструкціями (інфінітивні та дієприкметникові фрази), що ускладнює визначення логічного наголосу в реченні. Все це призводить до появи двозначності тексту, що перекладається. З точки зору граматики речення можна розділити на перекладені практично без змін, перекладені за допомогою зміненого порядку слів, вимагають при перекладі часткових синтаксичних і лексичних змін, вимагають описового перекладу речення, складні в усіх відношеннях.

Таким чином, складність медичного перекладу полягає у величезному і стрімко зростаючому словниковому запасі медицини, великій кількості синонімів і ідіоматичності професійної медичної мови, переважанні аббревіатур у медичному спілкуванні, граматичних труднощах англійського речення. Успішне виконання такого роду діяльності вимагає близького знайомства з медициною, тому найкращі перекладачі подібної літератури – це випускники медичних вузів. Зі сказаного вище випливає, що медичні тексти становлять складність при перекладі не тільки на лексичному рівні, а й на синтаксичному та граматичному. Переклад може супроводжуватися й іншими складнощами, окрім згаданих. Але правильно виклавши справу на синтаксичному, лексичному та стилістичному рівнях, можна досягти правильного та якісного перекладу.

Висновки до Розділу 1

Медичний термін – складова спеціальних професійних знань, що створює національну мовну картину світу та відображає специфіку наукового мислення вчених, основа фахового текстотворення. Медичні терміни – це спеціальні слова чи словосполучення, які дають точне визначення чи пояснення предметів і дій у сфері медицини.

Медичний термін – це мовна одиниця, яка зберігає загальні лексичні характеристики природних мовних одиниць у медичній термінологічній базі даних, яка являє собою сукупність спільних знань з традиційної та комплементарної медицини. Термінами можуть бути майже усі частини мови, починаючи від іменників до дієприкметників.

В англійській медичній термінології переважають слова з грецькими словотвірними елементами, багато з них входять до номенклатури медичної латині, але містять також посилення на грецьку мову. З іншого боку, у медичній термінології англійської мови достатня кількість термінів утворилася за допомогою латинських і грецьких елементів.

Переклад термінології, особливо медичної, завжди є складним через такі чинники, як значна кількість синонімів, так як вони можуть бути і абсолютними, і стилістичними, широке використання скорочень і аббревіатур, постійне поповнення медичної лексики, багатозначність термінів, нестабільність термінології, недостатня робота над упорядкуванням термінології та укладання спеціальних словників, а також наявність «тимчасово нееквівалентних» термінів. У медичній термінології також спостерігаються антоніми, проте найбільше їх саме у дієсловах та прикметниках, рідше в іменниках. Велику роль відіграють афікси, суфікси та корені, що допомагає зрозуміти точні терміни, особливо ті, які походять з грецької і латинської мов.

Основими складностями перекладу медичних анатомічних термінів є полісемія, недостатня кількість технічних знань, спеціалізовані тексти, пари слів, які є схожими за написанням, але абсолютно різні за значенням, велика кількість ідіом.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ АНАТОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (на матеріалі посібника з анатомії)

2.1. Прийоми перекладу анатомічних лексичних одиниць

Нами було виділено загальні семантичні типи анатомічних термінів, а саме було розглянуто 80 лексичних одиниць та словосполучень, та їх складові, які характеризуються у посібнику. Кожне речення перекладено нами і визначено лексичні прийоми перекладу саме лексичних одиниць. Наведемо нижче анатомічні статті українською мовою із перекладом на англійську та проаналізуємо їх переклад.

Скелет

Кожна **кістка** скелета — це складний орган: вона займає певне місце, має особливу форму та будову, виконує якусь функцію. З'єднуючись одна з одною, **кістки** іноді зростаються, наприклад **куприк**, але найчастіше утворюють рухливі зчленування, які називають **суглобами**.

Цікавий факт

Збільшення розміру кісток регулює гормон росту, який виділяє гіпофіз. Якщо цього гормону бракує, людина росте дуже повільно. Це характерно для карликів – людей, чий зріст не перевищує 147 см.

У таких місцях кінці кісток мають округлу форму й вкриті гладеньким **хрящем**, що постійно зволожується густою рідиною, яку медики називають **синовіальною**.

Міцність з'єднання кісток у суглобах забезпечують **зв'язки**. Кістки утворюються з кісткової тканини, яка приблизно на 70% складається із солей кальцію та фосфору. Як будь-яка інша тканина організму, вона також може збільшуватися (рости) та з віком змінювати свій склад. Так, у людей похилого віку вміст кальцію в кістковій тканині знижується, тому кістки стають більш крихкими. Найміцніші кістки в людей 18-30 років.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Skeleton

Each **bone** of the skeleton is a complex organ: it occupies a certain place, has a special shape and structure, and performs a certain function. Connecting to each other, **bones** sometimes grow together, for example, the **coccyx**, but most often form movable articulations, which are called **joints**.

Interesting fact

The increase in bone size is regulated by growth hormone, which is secreted by the pituitary gland. If this hormone is lacking, a person grows very slowly. This is characteristic of dwarf people whose height does not exceed 147 cm.

In such places, the ends of the bones have a rounded shape and are covered with smooth **cartilage**, which is constantly moistened with a thick fluid, which doctors call **synovial**.

The strength of the connection of bones in the joints is provided by **ligaments**. Bones are formed from bone tissue, which consists of approximately 70% of calcium and phosphorus salts. Like any other body tissue, it can also increase (grow) and change its composition with age. Thus, in elderly people, the calcium content in bone tissue decreases, so bones become more fragile. The strongest bones are in people 18-30 years old.

У наведеному вище тексті українською мовою ми виділили анатомічні терміни, теж саме ми зробили і у тексті англійською мовою. Пропонуємо розглянути більш детально кожен випадок.

1. **Кістка** – «окрема складова частина кістяка хребетних тварин і людини» – **bone**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
2. **Куприк** – «нижня кінцева частина хребта у людини, деяких ссавців і птахів» – **coccyx**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
3. **Суглоби** – «рухоме зчленування кісток скелета у людини й хребетних тварин; місце такого зчленування» – **joints**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

4. **Хрящ** – «гнучка й пружна тканина, що з'єднує частини кістяка, а в деяких тварин становить сам кістяк» – **cartilage**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
5. **Зв'язки** – «щільна сполучна тканина, що скріплює суглоби або з'єднує окремі органи тіла між собою» – **ligaments**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 5 випадках було застосовано англійські еквіваленти.

Кістки черепа

Череп складається з 22 кісток, основна функція яких – захищати головний мозок від ушкоджень. Усі кістки черепа нерухомо з'єднані одна з одною. Виняток становлять нижня щелепа, завдяки якій ми відкриваємо й закриваємо **рота**, парні слухові кісточки (**стремінце, молоточок і коваделко**) та не пов'язана зі скелетом під'язикова кістка, що вросла в шар м'язів.

Цікавий факт

Найменша й найлегша кістка тіла людини, **стремінце**, знаходиться в середньому вусі. Її вага становить у середньому 2,5 мг, а розмір не перевищує 3-4 мм.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Bones of the skull

The **skull** consists of 22 bones, the main function of which is to protect the **brain** from damage. All the bones of the skull are immovably connected to each other. Exceptions are the **lower jaw**, thanks to which we open and close the **mouth**, paired auditory bones (**stirrup, hammer and anvil**) and the hyoid bone, which is not connected to the skeleton, and has grown into the muscle layer.

Interesting fact

The smallest and lightest bone in the human body, the stapes, is located in the middle ear. Its weight is on average 2.5 mg, and its size does not exceed 3-4 mm.

У наведеному вище тексті українською мовою виділено анатомічні терміни, теж саме зроблено і у тексті англійською мовою. Пропонуємо розглянути більш детально кожен випадок:

1. **Череп** – «скелет голови хребетних тварин і людини» – **skull**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
2. **Рот** – «порожнина між верхньою і нижньою щелепами з отвором у нижній частині обличчя» – **mouth**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
3. **Стремінце** – «одна зі слухових кісточок середнього вуха, разом із молоточком і коваделком» – **stirrup**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
4. **Молоточок** – «слухова кісточка середнього вуха птахів і ссавців (у тому числі людини), яка слугує для передавання звукових коливань від барабанної перетинки до коваделка та стремінця» – **hammer**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
5. **Коваделко** – «одна з трьох слухових кісточок середнього вуха, що з'єднує між собою дві інших – молоточок і стремінце» – **anvil**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у всіх 5 випадках було застосовано англійські еквіваленти.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Ротова порожнина

До органів ротової порожнини належать слизова оболонка щік, зуби, ясна, язик, м'яке і тверде піднебіння.

Саме в ротовій порожнині починається процес травлення. Потрапляючи до рота, їжа подразнює смакові рецептори, які сприяють активному виробленню слини, шлункового соку та жовчі.

У ротовій порожнині відбувається розпізнавання їжі на смак, її подрібнення, змочування та зміна температури (вона, наскільки це можливо, наближається до температури тіла: гаряча їжа охолоджується, холодна стає теплішою).

Як відбувається проковтування їжі? Корінні зуби перетирають їжу, що потрапила до рота, слина розм'якшує її, а язик формує харчову грудку й підштовхує її до глотки.

Опинившись на корені язика, харчова грудка подразнює рецептори, що містяться там, і зумовлює мимовільне скорочення м'язів. Унаслідок цього ми ковтаємо, відправляючи їжу до глотки. Звідти вона потрапляє до стравоходу, яким і дістається до шлунка.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Mouth

*The organs of the oral cavity include the mucous membrane of the **cheeks**, **teeth**, **gums**, **tongue**, soft and hard palate.*

*It is in the oral cavity that the digestion process begins. When food enters the mouth, it irritates the taste buds, which contribute to the active production of saliva, gastric juice, and **bile**.*

In the oral cavity, food is recognized by taste, crushed, moistened, and temperature changes (it approaches body temperature as much as possible, hot food cools down, cold food becomes warmer).

*How is food swallowed? The **molars** grind the food that has entered the mouth, saliva softens it, and the **tongue** forms a lump of food and pushes it to the throat.*

Having found itself at the root of the tongue, the food lump irritates the receptors located there and causes involuntary muscle contraction. As a result, we

swallow, sending food to the pharynx. From there, it enters the esophagus, through which it reaches the stomach.

1. **Зуби** – «кістковий утвір у роті людини та багатьох хребетних тварин, призначений для схоплювання, кусання й подрібнення їжі, а також для захисту» – **teeth**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
2. **Ясна** – «ділянки слизової оболонки ротової порожнини ссавців і людини, що покривають зубні відростки щелеп та коріння зубів» – **gums**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
3. **Язик** – «рухливий м'язовий орган у ротовій порожнині хребетних тварин і людини, який допомагає захоплювати, пережовувати й ковтати їжу, визначає її смакові якості» – **tongue**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
4. **Жовч** – «гірка жовто-зелена утворена в печінці рідина, необхідна для засвоєння жирів і посилення функцій кишечника» – **bile**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у всіх 4 випадках було застосовано англійські еквіваленти.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Дихальна система

Ніс

Наш організм постійно потребує кисню, тому ми безперервно дихаємо, навіть уві сні. Система дихання людини складається з дихальних шляхів, якими транспортується кисень, і легень, що здійснюють газообмін.

Дихальні шляхи поділяють на верхні і нижні. До верхніх належать **ніс, рот і глотка**, ними повітря надходить до організму. У носовій порожнині повітря фільтрується (від пилу та частково від хвороботворних мікробів), зігрівається та зволожується. Завдяки ворсинкам і слизу ніс захищає дихальну систему від багатьох інфекцій.

Гортань, трахея та бронхи

Нижні дихальні шляхи – це **гортань, трахея та бронхи**. Ними повітря надходить до легень і ними ж рухається у зворотному напрямку. Спочатку воно потрапляє до гортані, звідти до трахеї, нижня частина якої розділяється на дві менші трубки – бронхи. Ними повітря рухається до легень. Бронхи розгалужуються на тоненькі трубочки – **бронхіоли**, якими повітря досягає **альвеол**. Це маленькі пухирці в легенях, крізь які в кров проникає кисень.

З крові до альвеол потрапляє вуглекислий газ, який потім рухається у зворотному напрямку (від бронхів до гортані) і з видихом виводиться назовні. Так відбувається газообмін.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Respiratory system

Nose

*Our body constantly needs oxygen, so we breathe continuously, even in sleep. The human respiratory system consists of the respiratory tract, which transports oxygen, and the **lungs**, which carry out gas exchange.*

The respiratory tract is divided into upper and lower. The nose, mouth and pharynx belong to the upper ones, through which air enters the body. In the nasal cavity, the air is filtered (from dust and partially from pathogenic microbes), warmed and moistened. Thanks to villi and mucus, the nose protects the respiratory system from many infections.

Larynx, trachea and bronchi

*The lower respiratory tract is the larynx, **trachea** and **bronchi**. Through them, air enters the lungs and moves in the opposite direction through them. First, it enters the larynx, from there to the trachea, the lower part of which is divided into two*

*smaller tubes – bronchi. Through them, air moves to the lungs. The bronchi branch into thin tubes – **bronchioles**, through which air reaches the **alveoli**. These are small bubbles in the lungs, through which oxygen enters the blood.*

From the blood, carbon dioxide enters the alveoli, which then moves in the opposite direction (from the bronchi to the larynx) and is exhaled outside. This is how gas exchange occurs.

1. **Легені** – «орган дихання у людини і хребетних тварин, що розміщується в грудній порожнині» – **lungs**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
2. **Ніс** – «орган нюху у вигляді виступу над ротом з дихальними шляхами на обличчі людини, морді тварини» – **nose**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
3. **Бронхи** – «трубки, які з'єднують дихальне горло (трахею) з легеньми і проводять в них повітря» – **bronchi**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транскрипцію.
4. **Бронхіоли** – «кінцеві гілки бронхіального дерева, що не містять хрящів і переходять в альвеолярні ходи легень» – **bronchioles**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
5. **Альвеоли** – «кінцева частина дихального апарату легень, основний функціональний елемент легень, через стінку якого здійснюється газообмін» – **alveoli**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транскрипцію.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 2 випадках було застосовано англійські еквіваленти, у 2 випадках застосовано транскрипцію, і лише в 1 випадку було використано транслітерацію.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Кісткова система

Кісткова система, немов каркас, підтримує тіло людини й захищає її внутрішні органи.

*Кістки скелета поділяють на дві великі групи: до першої належать кістки **тулуба** та **голови**, до другої кістки кінцівок. Кістки тулуба та голови утворюють **хребет**, **грудну клітку** й череп.*

Цікавий факт

*А завдяки кісткам верхніх і нижніх кінцівок наші руки та ноги можуть рухатися. Усі кістки людини з'єднуються за допомогою суглобів, зв'язок і **сухожиль**.*

Скелет новонародженого малюка складається з 270-300 кісток. З віком деякі з них зростаються, і в дорослої людини їхня кількість уже становить у середньому 206.

М'язова система

***М'язи** забезпечують рухливість нашого тіла (завдяки м'якулам ми можемо стрибати, бігати, ходити тощо), захищають внутрішні органи від ушкоджень, беруть участь у процесах дихання й транспортування їжі, **лімфи** та **крові**. Розрізняють три типи м'язів. Скелетні прикріплюються до кісток, гладенькі утворюють стінки **судин** і внутрішніх органів, а **міокард** змушує битися серце.*

Нервова система

Нервова система керує роботою організму й підтримує його постійний зв'язок з навколишнім середовищем. Без неї ми не змогли б відчувати, думати, дихати й навіть ворушити пальцями. Нервова система складається із центральної нервової системи (головний і спинний мозок) та периферичної (нерви, що відходять від головного й спинного мозку).

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Human organ systems

Bone System

The skeletal system, like a frame, supports the human body and protects its internal organs.

*The bones of the skeleton are divided into two large groups: the first includes the bones of the **trunk** and **head**, and the second includes the bones of the limbs. The bones of the trunk and head form the **spine**, **chest** and skull.*

Interesting fact

*And thanks to the bones of the upper and lower limbs, our arms and legs can move. All human bones are connected by joints, ligaments and **tendons**.*

The skeleton of a newborn baby consists of 270-300 bones. With age, some of them increase, and in an adult their number is already 206 on average.

Muscular system

***Muscles** ensure the mobility of our body (thanks to muscles, we can jump, run, walk, etc.), protect internal organs from damage, participate in the processes of breathing and transportation of food, **lymph**, and **blood**. There are three types of muscles. Skeletal muscles attach to bones, smooth muscles form the walls of blood **vessels** and internal organs, and **myocardium** makes the heart beat.*

Nervous system

*The **nervous system** controls the body's work and maintains its constant connection with the environment. Without it, we would not be able to feel, think, breathe and even move our fingers. The nervous system consists of the central nervous system (brain and spinal cord) and the peripheral nervous system (nerves leaving the brain and spinal cord).*

1. ***Тулуб** – «тіло людини або тварини (без голови й кінцівок)» – **trunk**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.*
2. ***Голова** – «частина тіла людини або тварини, в якій міститься мозок – вищий відділ центральної нервової системи» – **head**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.*

3. **Хребет** – «осьовий скелет хребетних тварин і людини, який складається з окремих хребців, сполучених між собою міжхребцевими хрящами, суглобами й зв'язками» – **spine**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
4. **Сухожилля** – «частина м'яза – волокниста сполучна тканина, за допомогою якої м'яз прикріплюється до кістки» – **tendons**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
5. **М'язи** – «тканина живого організму, здатна скорочуватися, забезпечуючи функцію руху частин тіла; мускул» – **muscles**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
6. **Лімфа** – «безбарвна рідина, що циркулює в лімфатичній системі людини та хребетних тварин і відіграє важливу роль у процесі обміну речовин, а також виконує захисні функції» – **lymph**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
7. **Кров** – «червона рідина, яка, циркулюючи в замкнутій кровоносній системі організму, забезпечує живлення його клітин і обмін речовин у ньому» – **blood**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
8. **Судини** – «трубчастий еластичний орган у тілі людини й тварини, по якому рухається кров або лімфа» – **vessels**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
9. **Міокард** – «особливий вид м'язової тканини, який утворює стінки серця» – **myocardium**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на

англійську зроблено висновок про те, що у 7 випадках було застосовано англійські еквіваленти, а у 2 випадках застосовано транслітерацію.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Серцево-судинна система

Серцево-судинна система забезпечує постійну циркуляцію крові в організмі, завдяки чому до тканин органів людини надходять поживні речовини та кисень і виводяться відпрацьовані речовини та вуглекислий газ. Якщо рух крові припиниться, органи вийдуть з ладу й людське життя урветься.

*Серцево-судинна система складається із **серця** та кровоносних судин, які пронизують усе тіло. Вони поділяються на **артерії**, вени й **капіляри** та правлять за канали для крові, яку безупинно, наче помпа, перекачує серце. Артерії несуть кров від серця до органів, а венами вона тече назад. По капілярах кров потрапляє в **тканини**.*

Цікавий факт

Якщо всі кровоносні судини людини, включно з найдрібнішими капілярами, витягнути в одну лінію, то її довжина сягатиме приблизно 100 тис. км. Це у 2,5 рази більше, ніж протяжність земного екватора, і в 13 разів довше, ніж відстань від Києва до Нью-Йорка. Найменший капіляр у 10-15 разів тонший за волосину.

Дихальна система

Завдяки дихальній системі людина може дихати, сприймати запахи й вимовляти звуки.

У грудній клітці знаходяться легені, утворені безліччю альвеол. Усередині них відбувається газообмін кров збагачується киснем, що надходить під час вдиху, і очищується від вуглекислого газу, який виводиться назовні під час видиху. Тому для організму надзвичайно важливою є вільна циркуляція повітря. Вона забезпечується за допомогою верхніх (ніс і глотка) та нижніх дихальних шляхів (гортань, трахея, бронхи). Ними повітря вільно рухається, коли ми вдихаємо та видихаємо.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Cardiovascular system

The cardiovascular system ensures the constant circulation of blood in the body, thanks to which nutrients and oxygen enter the tissues of human organs and waste substances and carbon dioxide are removed. If blood flow stops, organs will fail and human life will end.

*The cardiovascular system consists of the **heart** and blood vessels that permeate the entire body. They are divided into **arteries**, veins and **capillaries** and rule as channels for blood, which is constantly pumped by the heart like a pump. Arteries carry blood from the heart to the organs, and it flows back through the veins. Through the capillaries, blood enters the **tissues**.*

Interesting fact

If all blood vessels of a person, including the smallest capillaries, are drawn in one line, then its length will reach approximately 100,000 km. This is 2,5 times longer than the length of the Earth's equator, and 13 times longer than the distance from Kyiv to New York. The smallest capillary is 10-15 times thinner than a hair.

Respiratory system

Thanks to the respiratory system, a person can breathe, perceive smells and utter sounds.

In the chest there are lungs, formed by many alveoli. Gas exchange takes place inside them, the blood is enriched with oxygen, which enters during inhalation, and is cleaned of carbon dioxide, which is expelled during exhalation. Therefore, free air circulation is extremely important for the body. It is provided by the upper (nose and pharynx) and lower respiratory tracts (larynx, trachea, bronchi). Air moves freely through them when we inhale and exhale.

1. **Серце** – «центральный орган кровеносной системы у вигляді м'язового мішка, ритмічні скорочення якого забезпечують кровообіг (у людини – з лівого боку грудної порожнини)» – **heart**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

2. *Артерії* – «кровоносні судини, що розносить кров від серця по всіх частинах тіла» – **arteries**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
3. *Капіляри* – «трубочки з вузьким внутрішнім каналом» – **capillaries**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
4. *Тканини* – «система однорідних клітин і неклітинної речовини, які пов'язані між собою і виконують спільні функції» – **tissues**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 2 випадках було застосовано англійські еквіваленти, а у 2 випадках застосовувалася транслітерація.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 4 випадках було застосовано калькування, а у наступних 4 випадках застосовувалася транслітерація.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу останнього наведеного нами анатомічного тексту із української мови на англійську.

Сечовидільна система

*Організму необхідно позбавлятися шкідливих речовин, що з'являються внаслідок життєдіяльності. Про це дбає сечовидільна система. Вона складається з **нирок** і сечовивідних шляхів: **сечоводів**, сечового міхура й **сечівника (уретри)**. Сеча, у якій містяться відпрацьовані речовини, виділяється в нирках, накопичується в сечовому міхурі та виводиться назовні через уретру.*

Цікавий факт

Протягом доби нирки дорослої людини виробляють близько 1,5 л сечі. Вона на 97-99% складається з води.

Репродуктивна система

*Репродуктивною системою називають статеві органи людини. Їхня основна функція зводиться до відтворення, тобто продовження роду. Нове життя зароджується під час запліднення, коли з'єднуються жіноча і чоловіча клітини (**яйцеклітина** та **сперматозоїд**). Протягом дев'яти місяців з однієї клітини формується складний організм людини.*

Цікавий факт

Сперматозоїд – найменша клітина людського організму (якщо враховувати головку без хвостика). Її діаметр у 25 разів менший за діаметр яйцеклітини.

Покривна система

*До покривної системи належать **шкіра, волосся, нігті**, а також залози зовнішньої секреції (потові й сальні). Вона виконує ту саму функцію, що й одяг: захищає тіло від зовнішніх ушкоджень і підтримує постійну температуру тіла.*

До того ж покривна система допомагає нам відчувати дотики, тепло та холод, а також виділяє продукти метаболізму (обміну речовин).

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Urinary system

*The body needs to get rid of harmful substances that appear as a result of vital activities. The urinary system takes care of this. It consists of **kidneys** and **urinary tract: ureters**, urinary bladder and **urethra**. Urine, which contains waste products, is released in the kidneys, accumulates in the urinary bladder and is excreted through the urethra.*

Interesting fact

During the day, the kidneys of an adult produce about 1,5 liters of urine. It consists of 97-99% water.

Reproductive system

*The reproductive system is called the human genitals. Their main function is reduced to reproduction, i. e. procreation. New life is born during fertilization, when female and male cells (**ovum** and **sperm**) are joined. Within nine months, a complex human organism is formed from one cell.*

Interesting fact

Sperm is the smallest cell in the human body (if we consider the head without the tail). Its diameter is 25 times smaller than the diameter of the egg cell.

Covering system

*The integumentary system includes the **skin, hair, nails**, as well as **glands of external secretion (sweat and sebaceous)**. It performs the same function as clothing: it protects the body from external damage and maintains a constant body temperature.*

In addition, the integumentary system helps us feel touch, heat and cold, and also secretes metabolic products.

1. **Нирки** – «орган хребетних тварин і людини, через який з організму виділяються надлишок води та розчинені в ньому кінцеві продукти обміну речовин – азотисті сполуки, солі, отруйні речовини і т. ін.» – **kidneys**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
2. **Сечоводи** – «циліндричні трубки, що з'єднують нирки із сечовим міхуром, виконуючи функцію відведення сечі» – **ureters**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
3. **Уретра** – «трубчастий утвір у людини і ссавців, через який сеча виводиться з сечового міхура назовні» – **urethra**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транскрипцію.
4. **Яйцеклітина** – «жіноча статеві клітина людини, тварин і рослин, з якої може розвиватися новий організм» – **ovum**. У процесі перекладу

даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

5. **Сперматозоїд** – «чоловіча статеві клітина людини, тварин і деяких рослинних організмів» – **sperm**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
6. **Шкіра** – «зовнішній покрив тіла людини і тварин» – **skin**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
7. **Волосся** – «сукупність волосин, що ростуть на шкірі людини (переважно про поріст на голові)» – **hair**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.
8. **Нігті** – «рогове захисне покриття на кінцях пальців людини» – **nails**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано англійський еквівалент.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що в 6 випадках було застосовано англійські еквіваленти, в 1 застосовувалася транслітерація, а ще в 1 транскрипція.

Отже, здійснивши аналіз лексичних перекладацьких трансформацій на прикладі наведених вище матеріалів, що містять анатомічні терміни, ми дійшли до підсумку про те, що найчастіше у процесі перекладу даного виду медичних термінів використано еквіваленти, у поодиноких випадках було застосовано транскрипцію та транслітерацію.

2.2. Прийоми перекладу анатомічних термінів як словосполучень

Нами було розглянуто анатомічні терміни, які характеризуються саме як словосполучення. Кожне речення було перекладено нами і визначено лексичні прийоми анатомічних словосполучень.

Однак, пропонуємо розглянути наведений нами приклад анатомічного тексту з посібника українською мовою із нашим перекладом її англійською:

Травна система

Органи травлення

*Клітини, з яких складається наш організм, постійно потребують енергії. Її джерелом є їжа. Органи, що переробляють продукти харчування й засвоюють з них поживні речовини, утворюють травну систему, або **шлунково-кишковий тракт**.*

Цікавий факт

Довжина шлунково-кишкового тракту становить 9-10 м. Їжа долає цей шлях приблизно за 12-24 години.

*Травна система людини складається з **ротової порожнини** зі **слинними залозами**, глотки, стравоходу, шлунка, **тонкого і товстого кишечника**, печінки, **жовчного міхура** та **підшлункової залози**. Потрапляючи до рота, їжа змочується слиною, подрібнюється й перемелюється зубами.*

*Через глотку й стравохід вона надходить до шлунка, де обробляється **шлунковим соком** і частково розщеплюється.*

*Далі їжа потрапляє до тонкого кишечника, де поживні речовини, що містяться в ній, усмоктуються в кров. Після тонкого кишечника залишкові відходи опиняються в товстому кишечнику. Там з них виділяється волога та утворюється кал, який виводиться з організму через **задній прохід**.*

***Слинні залози** людини виробляють протягом дня в середньому 1,5 л слини. Приблизно на 99% вона складається з води, 1% припадає на речовини, необхідні для первинної обробки їжі.*

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Digestive system

Digestive organs

*The cells that make up our body constantly need energy. Its source is food. Organs that process food and assimilate nutrients form the digestive system, or **gastrointestinal tract**.*

Interesting fact

The length of the gastrointestinal tract is 9-10 m. Food overcomes this path in approximately 12-24 hours.

The human digestive system consists of the **oral cavity** with **salivary glands**, pharynx, esophagus, stomach, **small and large intestines**, liver, **gallbladder**, and **pancreas**. When food enters the mouth, it is moistened with saliva, crushed and ground by the teeth.

Through the pharynx and esophagus, it enters the stomach, where it is processed by **gastric juice** and partially split.

Next, the food enters the small intestine, where the nutrients contained in it are absorbed into the blood. After the small intestine, residual waste ends up in the large intestine. There, moisture is removed from them and feces are formed, which are excreted from the body through the **anus**.

Human **salivary glands** produce an average of 1.5 liters of saliva per day. Approximately 99% of it consists of water, 1% is substances necessary for the primary processing of food.

1. **Шлунково-кишковий тракт** – «система органів, що відповідає за травлення, насичення організму живильними речовинами та виведення продуктів переробки» – **gastrointestinal tract**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
2. **Ротова порожнина** – «початок травної травної системи» – **oral cavity**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
3. **Слинні залози** – «травні залози, протоки, які відкриваються у ротову порожнину» – **salivary glands**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
4. **Тонкий кишечник** – «частина шлунково-кишкового тракту, яка слідує за шлунком, за яким, в свою чергу, слідує товста кишка» – **small**

- intestines*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
5. **Товстий кишечник** – «кінцева ділянка шлунково-кишкового тракту людини» – *large intestines*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
 6. **Жовчний міхур** – «грушеподібний орган, м'язовий мішок, в якому збирається жовч» – *gallbladder*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
 7. **Підшлункова залоза** – «орган, який відповідає в організмі людини за вироблення багатьох життєво важливих ферментів, таких як інсулін, панкреатичний поліпептид, соматостатин та деяких інших, здатних впливати на роботу всього організму» – *pancreas*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
 8. **Шлунковий сік** – «секрет трубчастих залоз, розташованих у слизовій оболонці шлунка; бере участь у складному процесі травлення; секретується через 5–10 хвилин після їжі» – *gastric juice*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
 9. **Задній прохід** – «кінцева частина прямої кишки – є зовнішнім отвором анального каналу» – *anus*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
 10. **Слинні залози** – «травні залози, протоки, які відкриваються у ротову порожнину» – *salivary glands*. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладі анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у всіх 10 випадках було застосовано калькування.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Травна система

Травна система забезпечує організм людини поживними речовинами й виводить з нього відпрацьовані продукти травлення.

Опиняючись у роті, їжа спочатку подрібнюється зубами та пом'якшується за допомогою слини. Потім у пережованому вигляді стравоходом потрапляє до шлунка, де перетравлюється за допомогою шлункового соку, у якому міститься соляна кислота. Після цього їжа надходить до тонкого кишечника там під дією ферментів травлення вона розщеплюється на окремі компоненти. А в товстому кишечнику вже формуються **калові маси** (залишкові продукти травлення), які через **анальний отвір** виводяться з організму.

Цікавий факт

Травлення починається ще до того, як ми щось з'їли. Вигляд і запах їжі виробляє слину й **травний сік**. Щойно перший шматочок їжі потрапляє до рота, уся система травлення розпочинає роботу.

Ендокринна система

Ендокринна система відповідає за вироблення спеціальних речовин гормонів, які регулюють процеси, що протікають в організмі. Від них залежить обмін речовин, ріст і розвиток людини, наявність у неї здорового сну та апетиту. Гормони виробляються різними залозами: гіпофізом, щитоподібною, виличковою, підшлунковою, наднирковими тощо.

Лімфатична система

Лімфатичну систему утворюють **лімфатичні вузли** й судини, якими тече прозора рідина— лімфа. Вона містить клітини-захисники, що виробляються імунною системою і мають здатність знищувати інфекції. Циркулюючи по тілу, лімфа доставляє їх до хворих органів і прискорює одужання. Проходячи крізь лімфатичні вузли, лімфа очищується від інфекцій та інших чужорідних тіл.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

The digestive system

The digestive system supplies the human body with nutrients and removes waste products from digestion.

*Once in the mouth, food is first crushed by the teeth and softened by saliva. Then, in chewed form, it passes through the esophagus to the stomach, where it is digested with the help of gastric juice, which contains hydrochloric acid. After that, the food enters the small intestine, where it is broken down into separate components under the action of digestive enzymes. And in the large intestine, **faecal masses** (residual products of digestion) are already formed, which are removed from the body through the anus.*

Interesting fact

*Digestion begins even before we have eaten anything. The sight and smell of food produces saliva and **digestive juices**. As soon as the first piece of food enters the mouth, the entire digestive system starts working.*

Endocrine system

*The **endocrine system** is responsible for the production of special hormone substances that regulate the processes occurring in the body. Metabolism, growth and development of a person, healthy sleep and appetite depend on them. Hormones are produced by various glands such as the pituitary, **thyroid, thymus, pancreas, adrenal glands**, etc.*

Lymphatic system

*The **lymphatic system** is formed by **lymph nodes** and vessels through which a clear liquid – lymph – flows. It contains protective cells that are produced by the immune system and have the ability to destroy infections. Circulating through the body, lymph delivers them to diseased organs and accelerates recovery. Passing through the lymph nodes, the lymph is cleaned of infections and other foreign bodies.*

1. **Калові маси** – «сукупність відходів життєдіяльності і неперетравлених залишків їжі тварин і людини, які виділяються у зовнішнє середовище» – **faecal masses**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.

2. **Ендокринна система** – «сукупність органів, частин органів та окремих клітин, які секретують у кров і лімфу гормони» – **endocrine system**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
3. **Щитоподібна залоза** – «орган ендокринної системи, що виробляє гормони, відповідальні за метаболізм та інші біологічні процеси» – **thyroid gland**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
4. **Надниркова залоза** – «парний орган, розташований на рівні XI– XII грудних хребців заочеревинно в жировій клітковині між листками припиркової фасції над верхнім полюсом нирки» – **adrenal gland**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
5. **Вилочкова залоза** – «орган імунної системи, який розташований між легеньми, прямо перед серцем і над ним, за верхньою третиною грудини» – **thymus gland**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано калькування.
6. **Лімфатична система** – «сукупність судин, тканин і органів, які служать джерелом клітин, що забезпечують імунітет» – **lymphatic system**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.
7. **Лімфатичні вузли** – «місця, де лімфа проходить через спеціальні фільтри, що захищають нас від інфекцій» – **lymph nodes**. У процесі перекладу даного анатомічного терміну було використано транслітерацію.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 4 випадках було застосовано калькування, а у наступних 4 випадках застосовувалася транслітерація.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

М'язи грудної клітки поділяються на поверхневі та глибокі, розміщені в декілька шарів. Одна група м'язів починається на грудній клітці, бере напрямок до пояса верхньої кінцівки і вільної верхньої кінцівки та приводить їх у рух, друга – власні м'язи грудей, є дихальними м'язами.

Поверхневі м'язи грудної клітки при фіксованих верхніх кінцівках підіймають ребра і таким чином беруть участь у диханні. До поверхневих м'язів належать:

1. *Великий грудний м'яз*, починається від грудинного кінця ключиці, грудини, хрящів 2-7-го ребер, прикріплюється до плечової кістки; згинає плече;
2. *Малий грудний м'яз*, лежить під великим грудним м'язом, починається від 2-5-го ребер, прикріплюється до лопатки; зміщує вниз і вперед;
3. *Підключичний м'яз*, лежить між ключицею та 1-м ребром; зміщує ключицю вниз;
4. *Передній зубчастий м'яз*, починається зубцями від 9 верхніх ребер, прикріплюється до медіального краю лопатки; зміщує лопатку до тулуба.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Chest muscles are divided into superficial and deep, located in several layers. One group of muscles begins on the chest, takes the direction to the belt of the upper limb and the free upper limb and sets them in motion, the second is the proper muscles of the chest, which are respiratory muscles.

The surface muscles of the chest, with fixed upper limbs, raise the ribs and thus participate in breathing. Superficial muscles include:

1. **Pectoralis major muscle**, starts from the sternal end of the clavicle, sternum, cartilages of the 2nd-7th ribs, attaches to the humerus; bends the shoulder;

2. ***Pectoralis minor muscle***, lies under the *pectoralis major muscle*, starts from the 2nd to 5th ribs, is attached to the scapula; shifts down and forward;
3. ***Subclavian muscle***, lies between the clavicle and the 1st rib; moves the clavicle down;
4. ***Anterior dentate muscle***, starts with teeth from the 9 upper ribs, attaches to the medial edge of the scapula; shifts the scapula to the trunk.

Пропонуємо більш детально розглянути лексичні перекладацькі трансформації, котрі ми використовували у процесі перекладу наданого вище медичного тексту із анатомічним спрямуванням українською мовою, а також його переклад англійською:

1. ***М'язи грудної клітки*** – «група м'язів, які розташовані в передній та задній частинах грудної клітки і виконують важливі функції, зокрема дихання, рух рук, стабілізацію тулуба та захист внутрішніх органів» – ***chest muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
2. ***Поверхневі м'язи*** – «м'язи, які розташовані ближче до поверхні тіла, безпосередньо під шкірою» – ***the surface muscles of the chest***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
3. ***Великий грудний м'яз*** – «один із основних поверхневих м'язів грудної клітки, який виконує важливі функції у русі верхніх кінцівок і грудної клітки» – ***pectoralis major muscle***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
4. ***Малий грудний м'яз*** – «тонший та менший м'яз, що розташований глибше за великий грудний м'яз» – ***pectoralis minor muscle***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
5. ***Підключичний м'яз*** – «м'яз, який розташований під ключицею, між ключицею та I ребром» – ***subclavian muscle***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.

6. **Передній зубчастий м'яз** – «м'яз, який розташований на боковій поверхні грудної клітки і відповідає за рух лопатки» – ***anterior dentate muscle***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у всіх 6 випадках застосовувалося калькування.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу наступного анатомічного тексту із української мови на англійську.

Глибокі м'язи грудної клітки:

1. ***Зовнішні міжреберні м'язи*** починаються від нижнього краю ребра, йдуть зверху вниз і ззаду наперед і прикріплюються до верхнього краю нижнього ребра; піднімають ребра, розширюючи грудну клітку, і таким чином беруть участь у диханні (вдих);
2. ***Внутрішні міжреберні м'язи*** лежать під зовнішніми, волокна їх ідуть у напрямку, протилежному напрямку зовнішніх міжреберних м'язів; опускають ребра, звужуючи грудну клітку, і таким чином беруть участь у диханні (видих);
3. ***Підреберні м'язи*** лежать на внутрішній поверхні задньої стінки грудної клітки, волокна ідуть у тому ж напрямку, що й волокна внутрішніх міжреберних м'язів; опускають ребра при видиху;
4. ***Поперечний м'яз*** грудної клітки лежить на внутрішній поверхні передньої стінки грудної клітки, починається від тіла грудини, мечоподібного відростка, прикріплюється до хрящів 2-6-го ребер; опускає ребра, беручи участь у видиху;
5. ***Діафрагмальний м'яз*** (діафрагма) починається від поперекових хребців, від хрящів 7-12-го ребер, від задньої поверхні мечоподібного відростка, волокна всіх цих частин сходяться в сухожилковий центр; бере участь у диханні.

М'язи живота оточують черевну порожнину, утворюючи її стінки. Забезпечують рухи тулуба, виконуючи згинання, відведення, приведення, 67 обертань; утворюють черевний прес, який підтримує внутрішньочеревний тиск. Завдяки наявності м'язів черевного преса нутроці черевної порожнини утримуються у своєму положенні; м'язи живота беруть участь у дихальних рухах. Розрізняють передні, бокові і задні м'язи.

Пропонуємо розглянути наш варіант перекладу:

Deep chest muscles:

1. ***External intercostal muscles*** start from the lower edge of the rib, go from top to bottom and back to front and attach to the upper edge of the lower rib; raise the ribs, expanding the chest, and thus participate in breathing (inhalation);
2. ***The internal intercostal muscles*** lie under the external ones, their fibers go in the direction opposite to the direction of the external intercostal muscles; lower the ribs, narrowing the chest, and thus take part in breathing (exhalation);
3. ***The subcostal muscles*** lie on the inner surface of the back wall of the chest, the fibers go in the same direction as the fibers of the internal intercostal muscles; lower the ribs when exhaling;
4. ***The transverse muscle*** of the chest lies on the inner surface of the front wall of the chest, starts from the body of the sternum, the xiphoid process, is attached to the cartilages of the 2nd-6th ribs; lowers the ribs, taking part in exhalation;
5. ***The diaphragm muscle*** (diaphragm) starts from the lumbar vertebrae, from the cartilages of the 7-12th ribs, from the back surface of the xiphoid process, the fibers of all these parts converge in the tendon center; participates in breathing.

Abdominal muscles surround the abdominal cavity, forming its walls. Provide body movements, performing bending, abduction, adduction, 67 rotations; form an abdominal press that maintains intra-abdominal pressure. Due to the presence of the

abdominal muscles, the viscera of the abdominal cavity are kept in their position; abdominal muscles are involved in respiratory movements. Front, side and back muscles are distinguished.

Пропонуємо більш детально розглянути лексичні перекладацькі трансформації, котрі ми використовували у процесі перекладу наданого вище медичного тексту із анатомічним спрямуванням українською мовою, а також його переклад англійською:

1. **Глибокі м'язи грудної клітки** – «термін, що позначає м'язи, розташовані глибше в порівнянні з поверхневими м'язами грудної клітки» – ***deep chest muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
2. **Зовнішні міжреберні м'язи** – «м'язи, що знаходяться між ребрами в грудній клітці» – ***the external intercostals muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
3. **Внутрішні міжреберні м'язи** – «м'язи, що знаходяться між ребрами в грудній клітці» – ***the internal intercostals muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
4. **Підреберні м'язи** – «тонкі м'язові пластинки, які знаходяться у внутрішній поверхні грудної клітки» – ***the subcostal muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
5. **Поперечний м'яз** – «м'яз, волокна якого проходять у поперечному напрямку відносно осі тіла чи якоїсь частини органу» – ***the transverse muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
6. **Діафрагмальний м'яз** – «головний дихальний м'яз, який розділяє грудну порожнину від черевної і бере участь у процесі дихання» – ***the diaphragm muscle***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.

7. **М'язи живота** – «група м'язів передньої та бокових стінок тулуба, які виконують важливі функції у підтримці внутрішніх органів, рухах тулуба, диханні та підтриманні постави» – ***abdominal muscles***. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у всіх 7 випадках застосувалося калькування.

Розглянемо лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу останнього анатомічного тексту із української мови на англійську.

Передні м'язи:

1. **Прямий м'яз живота** починається від передньої поверхні хрящів 5-7-го ребер і мечоподібного відростка, прикріплюється до лобкової кістки; при скороченні опускає грудну клітку і згинає хребет;
2. **Біла лінія живота:** праві та ліві м'язи передньобокової стінки живота з'єднуються сухожилковими волокнами і утворюють білу лінію живота, яка йде від мечоподібного відростка груднини до лобкового сімфіза.

Бокові м'язи (латеральна група):

1. **Зовнішній косий м'яз живота** починається від 8-ми нижніх ребер, прикріплюється до клубової кістки; при односторонньому скороченні повертає тулуб у протилежний бік, при двосторонньому скороченні опускає ребра, згинає хребет;
2. **Внутрішній косий м'яз живота** лежить під зовнішнім, починається від клубової кістки і прикріплюється до нижнього краю 10-12-го ребер; при односторонньому скороченні разом з зовнішнім косим м'язом живота протилежної сторони повертає тулуб у свою сторону, при двосторонньому скороченні згинає хребет;

3. **Поперечний м'яз живота** лежить під внутрішнім косим м'язом, починається від внутрішньої поверхні 6-ти нижніх ребер, від клубової кістки, апоневроз м'яза зростається з апоневрозом такого ж м'яза протилежної сторони; при двосторонньому скороченні зменшує об'єм черевної порожнини, є головною складовою черевного преса.

До задніх м'язів живота належить:

1. **Квадратний м'яз попереку** – це чотирикутна м'язова пластина, починається від клубової кістки, прикріплюється до XII ребра і поперечних відростків поперекових хребців; при односторонньому скороченні разом з іншими черевними м'язами нахилиє в сторону хребетний стовп з грудною кліткою, при тонічному скороченні на обох сторонах разом з тими ж м'язами утримує хребет у вертикальному положенні.

Розглянемо наш переклад англійською мовою:

Front muscles:

1. **The rectus abdominis muscle** starts from the front surface of the cartilages of the 5-7th ribs and the xiphoid process, is attached to the pubic bone; during contraction lowers the chest and bends the spine;
2. **The linea alba:** the right and left muscles of the anterolateral wall of the abdomen are connected by tendon fibers and form the white line of the abdomen, which goes from the xiphoid process of the sternum to the pubic symphysis.

Side muscles (lateral group):

1. **The external oblique muscle** of the abdomen starts from the 8th lower ribs, is attached to the ilium; with one-sided contraction turns the trunk in the opposite direction, with bilateral contraction lowers the ribs, bends the spine;
2. **The internal oblique muscle** of the abdomen lies under the external, starts from the iliac bone and is attached to the lower edge of the 10-12th ribs; with one-sided contraction, together with the external oblique muscle of the

abdomen of the opposite side, turns the trunk to its side, with bilateral contraction, the spine bends;

3. **The transverse abdominal muscle** lies under the internal oblique muscle, starts from the inner surface of the 6 lower ribs, from the iliac bone, the aponeurosis of the muscle grows with the aponeurosis of the same muscle on the opposite side; with bilateral contraction, it reduces the volume of the abdominal cavity, is the main component of the abdominal press.

The **back muscles** of the abdomen include:

1. **The quadratus lumborum muscle** is a quadrangular muscle plate, starting from the ilium, attached to the twelfth rib and the transverse processes of the lumbar vertebrae; with one-sided contraction, together with other abdominal muscles, tilts the spinal column with the chest to the side, with tonic contraction on both sides, together with the same muscles, keeps the spine in a vertical position.

Пропонуємо більш детально розглянути граматичні перекладацькі трансформації, котрі ми використовували у процесі перекладу наданого вище медичного тексту із анатомічним спрямуванням українською мовою, а також його переклад англійською:

1. **Передні м'язи** – «м'язи, розташовані на передній (вентральній) частині тіла» – **front muscles**. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
2. **Прямий м'яз живота** – «м'яз, розташований на передній стінці черевної порожнини» – **the rectus abdominis muscle**. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
3. **Біла лінія живота** – «волокниста структура, що проходить по центру живота від мечоподібного відростка груднини до лобкової кістки» – **the linea alba**. У процесі перекладу даного словосполучення було використано транслітерацію.

4. **Бокові м'язи** – «м'язи, що розташовані на бокових частинах тулуба» – *side muscles*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
5. **Зовнішній косий м'яз живота** – «один з основних м'язів, що складають бокову стінку черевної порожнини» – *the external oblique muscle*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
6. **Внутрішній косий м'яз живота** – «м'яз, який розташований під зовнішнім косим м'язом живота» – *the internal oblique muscle*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
7. **Поперечний м'яз** – «найбільш глибокий з м'язів живота, що розташований горизонтально, під іншими м'язами живота» – *the transverse abdominal muscle*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
8. **Задні м'язи живота** – «м'язи, які знаходяться на задній стінці черевної порожнини та мають важливу роль у стабілізації та підтримці тулуба» – *back muscles*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано калькування.
9. **Квадратний м'яз попереку** – «глибокий м'яз, розташований у поперековому відділі спини, який відіграє важливу роль у стабілізації хребта та забезпеченні рухів тулуба» – *the quadratus lumborum muscle*. У процесі перекладу даного словосполучення було використано транслітерацію.

Відтак, на основі наведених вище прикладів лексичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу анатомічного тексту із української мови на англійську зроблено висновок про те, що у 7 випадках застосовувалося калькування, а у 2 було застосовано транслітерацію.

Отже, аналізуючи вище наведені тексти з анатомічними словосполученнями, можна підсумувати, що було розглянуто 40 словосполучень. У 34 словосполученнях було використано калькування, і в 6 випадках було використано транслітерацію. Можна зробити висновки, що калькування є більш поширеним саме для словосполучень.

2.3. Частотний аналіз перекладацьких трансформацій при перекладі анатомічних термінів українською мовою

Проведений нами аналіз особливостей перекладацьких трансформацій у процесі перекладу саме лексичних одиниць із підручника з анатомії із української мови на англійську, дозволяє навести наступні статистичні дані:

Табл.1

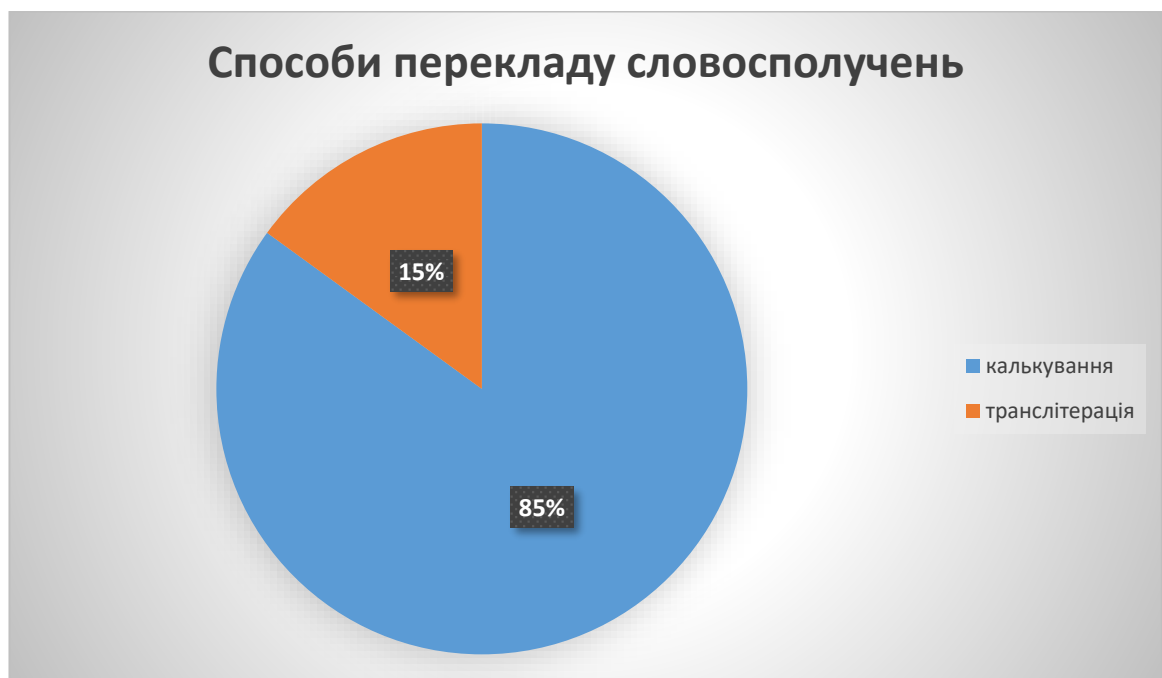
Отже, на основі наведених вище статистичних даних можна зробити висновок про те, що серед найбільш продуктивних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу із української мови на англійську медичних спеціалізованих текстів із анатомічною термінологією були еквіваленти, транслітерація та транскрипція.

У відсотковому співвідношенні це становить відповідно – еквіваленти 77%, транслітерація 15%, а найменш продуктивним способом виявилася транскрипція – всього 8%.

Нижче пропонуємо розглянути перекладацькі трансформації саме словосполучень на прикладі перекладу українських медичних спеціалізованих текстів із анатомічною термінологією англійською мовою.

Розглянемо наступні статистичні дані:

Табл. 2

Відтак, наведені вище статистичні дані перекладацьких трансформацій дають підстави зробити висновок про те, що навіть найбільш продуктивними для словосполучень є калькування, і найменш поширеним є транскрипція.

У досліджуваних текстах у процесі перекладу анатомічних словосполучень із української мови на англійську калькування складає 85%, транслітерація – 15%, і транскрипція – 0%.

Порівнюючи лексичні одиниці і словосполучення в анатомічних текстах, можемо зробити висновки, що найбільше поширеними є еквіваленти мови перекладу лише для одиничних термінів, а для словосполучень саме калькування.

Висновки до Розділу 2

Отже, у практичній частині дослідження вдалося здійснити аналіз перекладу 80 анатомічних лексичних одиниць та словосполучень на основі медичних спеціалізованих текстів із анатомічною термінологією. Відтак, до лексичних перекладацьких трансформацій належать еквіваленти мови перекладу, калькування, транскрипція та транслітерація. Найчастіше у процесі перекладу анатомічних термінів ми застосовували саме еквіваленти для лексичних одиниць та калькування для словосполучень. У поодиноких випадках ми вдавалися до використання транслітерації та транскрипції, хоча згідно аналізів словосполучень можемо стверджувати, що транскрипція не є притаманною для них.

Частотний аналіз лексичних трансформацій у процесі перекладу українських анатомічних термінів англійською мовою дав нам підстави стверджувати про те, що чільне місце займають саме еквіваленти – 77%, транслітерація – 15% та транскрипція – 8%.

Під час аналізу анатомічних термінів як словосполучень у процесі перекладу англійською мовою ми виявили, що чільне місце займають саме калькування – 85%, транслітерація – 15%.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Термін – це одиниця певної природної або штучної мови (слово, словосполучення, аббревіатура, символ, словосполучення з літерами, поєднання слова і цифри), яка в результаті самовільного формування спеціального термінологічного значення може бути виражена або в словесній формі, або в тій чи іншій формалізованій формі і досить точно і повно відображати основні, істотні на певному рівні розвитку науки і техніки ознаки відповідного поняття.

Термін – це слово, яке за змістом обов'язково співвідноситься з певною одиницею відповідної логіко-понятійної системи.

Медичний переклад є одним із найскладніших видів перекладу, оскільки вимагає не лише навичок двомовності, але й високого рівня медичних знань. З постійним розвитком науки і техніки термінологія медичних наук змінюється дуже швидко, що ставить перед перекладачем завдання зберегти точність і правильне тлумачення термінів.

Термінологія як специфічна частина лексичної системи мови медичних текстів привертає увагу багатьох дослідників і залишається актуальною у зв'язку з розвитком науки і техніки. Термін – це слово або словосполучення певної галузі знань, що використовується для номінації певного поняття.

Переклад медичного тексту пов'язаний із певними труднощами, такими як проблема перекладу медичної термінології, перенесення аббревіатур, міжнародних стандартів і псевдоміжнародних слів, епонімів, відмінностей у класифікації та номенклатурі різних органів і систем організму.

У процесі перекладу перекладач використовує різноманітні лексико-граматичні трансформації як для досягнення еквівалентності, так і для максимального наближення вихідного тексту та його адекватності. Однак для правильного застосування найбільш ефективних прийомів трансформації, тобто перекладацьких трансформацій, необхідно, щоб перекладач добре володів термінологією вихідної та цільової мов, а також розумів специфіку та особливості медицини в досліджуваних мовах.

Вирішення цих труднощів можливе шляхом використання відповідних перекладацьких трансформацій.

У дослідженні представлено практичну частину роботи, яка включає аналіз перекладу лексичних трансформацій на основі медичних статей із анатомічною термінологією, а також частотний аналіз перекладу термінів з української мови на англійську за допомогою лексичних перекладацьких трансформацій.

У загальному було досліджено 80 термінів у медичних текстах, спрямованих на анатомічну термінологію. Серед найбільш продуктивних способів перекладу лексики були еквіваленти у 31 випадку, транслітерація – у 6 та транскрипція – у 3.

Говорячи про аналіз способів перекладу анатомічних термінів як словосполучень у процесі перекладу спеціалізованих медичних текстів можна зробити висновок про те, найбільш поширеними є калькування у 34 випадках і транслітерація у 6. Проте транскрипція не є притаманним явищем саме для словосполучень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н. М., Білокаміньська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 126–128.
2. Андрієнко Т. П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Філологічні науки. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. Кн. 3. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_3_4
3. Артеменко Т. С. Англійська лінгвістична термінологія (аспекти практичної лексикографії). Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2022. С. 58-67.
4. Бойко Ю. П. Терміни в науково-технічному тексті: дефінітивність та переклад. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми філології та перекладознавства»*. 2024. Т. 30. С. 5-13.
5. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 361 с.
6. Великодний Д. Ю. Особливості перекладу медичної термінології на українську мову. *Перекладацькі інновації: матеріали конференції*. Суми: СумДУ, 2016. С. 45–48. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/51727/1/Velykodnyi_medical_terms.pdf
7. Варданян М. В. Актуальні проблеми світового перекладознавства. Кривий Ріг. 2022. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6202>
8. Волошина О. В., Агєєв І. В. Особливості уніфікації медичної термінології на прикладі терміну «plaque». *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2019. № 12. С. 15–21.
9. Гаврильєва К. Г., Коломієць Б. С., Чуприна К. С. Особливості перекладу аббревіатур медичної термінології в субмові сучасної англійської мови.

- Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю.* Полтава. 2019. С. 40–42.
10. Гороть Є. І. Лексикографічна концепція «Англо-українського словника для англомовних студентів іноземців». Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Серія “Філологічні науки. Мовознавство”. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2014. № 5. С. 212–216.
 11. Гриценко, Є. М. Англомовна медична термінологія в підготовці сучасних лікарів. *Репозиторій Полтавського державного медичного університету*. 2022. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/15778/1>
 12. Дерев'янченко Н. В., Литовська О. В. Латинська мова та медична термінологія: навчальний посібник (для студентів вищих мед. навч. закладів). Харків: ХНМУ, 2017. 382 с.
 13. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Львів: Вид-во ЛНУ, 2009. 358 с.
 14. Єщенко Т. Медичний термін як засіб лексичного вираження текстової категорії інформативність. *Вісник*. 2018. № 890. С. 42–45.
 15. Закалюжний М. М. Посібник з анатомічної і клінічної термінології. Здоров'я. 1993. 360 с.
 16. Застріжна Л. В. Лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/9194/1/23_LST.pdf
 17. Ільченко Т. В. Сучасні проблеми та тенденції перекладу медичної термінології в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 3. С. 194–197.
 18. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків: Вид-во НУА. Ч. 1. 2017. 279 с.
 19. Кащишин Н. В. Структурна диференціація та функціонування термінологічних одиниць в англомовному дискурсі. *Нова філологія*. № 36. 2009. С. 260-264.

20. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.
21. Крижко О. Поняття терміносистеми у сучасній лінгвістичній науці. *Наукові записки БДПУ. Серія: Філологічні науки*. 2018. № 17. С. 26–35.
22. Козачук А. М. Перекладацькі трансформації та прийоми: термінологічні виклики у перекладознавстві. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. 2023. № 89. С. 89-91.
23. Козоріз І. С. Англійська медична термінологія та її функціонування в текстах різних стилів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 37. Т. 4. С. 117-119.
24. Корнейко І. В. Труднощі перекладу інтернаціональної термінології (українсько-англійські лексичні паралелі в мові медицини). *Викладання мов у вузі на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків. 2002. Вип. 6. С. 224–229.
25. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: «Нова Книга». 2003. 448 с.
26. Кучеренко І. В., Адаменко М. М. Особливості перекладу медичних термінів. *XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція Advanced technologies of science and education*. 2018. С. 133-135.
27. Лисенко, Н.О., Дорошина, Л.Ф. Специфіка перекладу анатомічних термінів-метафор на матеріалі англійської та української мов. *Науковий журнал Ужгородського університету*. 2023. Т. 10. С. 55–62. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/58003/1>
28. Литвиненко Н. П. Медичний дискурс у системі фахової комунікації. *Наукові записки. Серія: філологічні наук*. 2015. № 138. С. 26–29.
29. Литвиненко Н. П. Сучасний український медичний дискурс: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктора філолог. наук: 10.02.01 «Українська мова». Національна академія наук України: інститут української мови. Київ. 2010. С. 37.

30. Линник Л. Особливості перекладу медичних термінів. Профпереклад. 2023. URL: <https://profpereklad.ua/osoblivosti-perekladu-medichnih-terminiv/>
31. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Т. 4. С. 72–74. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.4.17>
32. Лях Т. О., Бхавмік Джугантор. Суфіксальний спосіб творення українських медичних термінів: досвід вивчення іноземними студентами. *Молодий вчений*. 2023. № 5 (С. 115–117).
33. Макаренко Ю., Ткаченко І. До проблеми перекладу медичних термінів у науковому англomовному медичному тексті. *Черкаський науковий вісник*. 2023. Вип. 8. С. 34–40. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1269/1>
34. Мелашенко М. П. Особливості навчання студентів-медиків перекладу текстів за фахом. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2017. Вип. 2 (15). С. 57–59.
35. Міщенко Н. Способи перекладу термінології сфери практичної психології та соціальної педагогіки. URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1012/1/pereklad_terminol_ped_sphrery.pdf
36. Муханова О., Тікан, Я., Купчак І. Способи утворення англomовної медичної термінології та її переклад українською мовою. *Науковий вісник КПП*. 2022. Вип. 10. С. 67–73. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/55875/1/AL_2022_10_P67-73.pdf
37. Нікітенко Е. Сучасна медична термінологія в національній терміносистемі. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/InternetKonf_2016_292.pdf

38. Овсієнко Л. М. Термін як складник різних терміносистем. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. *Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72). № 1. Ч. 1. С. 72–77.
39. Приходько Я., Ефендієва С. Із медичною термінологією на «ти»: проблематика перекладу англomовних текстів. *Науковий вісник Полтавського державного медичного університету*. 2023. Вип. 2. С. 45–50. URL: https://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/21230/1/problematyka_perekladu_anglomovnyh_textiv.pdf
40. Проценко Т. Різні підходи до визначення терміну в термінознавстві. С. 12. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/04_protzenko.pdf
41. Рожков Ю. Г. Труднощі перекладу ветеринарної лексики з англійської на українську мову (на матеріалі довідників з анатомії свійських тварин). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 41 Т. 1. С. 137–140.
42. Сайко М. В. Медична термінологія англійської мови та проблеми перекладу (на матеріалі анатомічних термінів). *Наукові праці Запорізького національного університету. Серія: Філологічні науки*. 2018. Вип. 1 (17). С. 45–50.
43. Сайко М. В. Проблеми перекладу медичної термінології українською мовою. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 108–112.
44. Савченко Л. І. Особливості перекладу спеціальної медичної лексики. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2019. Т. 24. Вип. 3 (47). С. 123–127.
45. Стегніцька Л. В. Історія становлення медичної термінології. URL: www.rusnauka.com/19_TSN_2014/Istoria/3_174070.doc.htm
46. Усик Г., Кириленко Т. Метафора як спосіб утворення медичної термінології. *Advanced Linguistics*. 2020. № 5. С. 62–67.

47. Фогель Г.Б. До питання про визначення понять “термін” і “термінологія”. *Вісник Запорізького державного університету*. 2000. № 1. С. 198- 203.
48. Фисун Д. Особливості використання медичної термінології у серіалі House M. D.: *Курсова робота: 035*. Київ. 2021. URL: https://ktpam.kpi.ua/sites/default/files/img/%20робота_Фисун_ЛА-381_Особливості_медичної_термінології_у_серіалі_House%20M.D..pdf.
49. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2013. Книга 3. С. 151–154.
50. Цісар Н. До питання про варіантність і нормативність вторинних медичних найменувань. URL: http://lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Wisnyk648/TK_wisnyk648_cisar.htm
51. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти: дис. на здоб. наук. ступеня доктора філолог. наук: 10.02.01 «Українська мова». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса. 2015. 254 с.
52. Якимчук Р. О. Особливості перекладу медичної лексики українською мовою. *Тридцята всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. Наукова думка сучасності і майбутнього*. Дніпро. 2019. С. 16–20.
53. Яценко О. В. Медичний термін як лінгвістичне поняття. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2017/Philologia/6_222701.doc.htm
54. Cabré M. T. Theories of terminology. Their description, prescription and explanation. *Terminology* 9:2. 2003. P. 163-199.
55. Dirckx J. H. Greek and Latin in Medical terminology. <http://stedmansonline.com/webFiles/Dict-Stedmans28/APP04.pdf>
56. Flores G., Abreu M., Barone C. P., Bachur R., Lin H. Errors of medical interpretation and their potential clinical consequences: a comparison of

- professional versus ad hoc versus no interpreters. *Annals of Emergency Medicine*. 2012. Vol. 60. № 5. P. 545–553.
57. Forsius A. Latin as the language of Medicine – historical survey. http://www.athenisfinlandiae.com/AF10_Forsius%20Arno_Latin%20as%20the%20language%20of%20Medicine%20-%20historical%20survey.pdf
 58. How to understand medical terminology. ACS Distance Education. URL: <https://www.acs.edu.au/info/recreation-and-fitness/health/learn-medical-terminology.aspx>
 59. Keinänen S. A metalinguistic analysis of the terminology of evidential categories: Experiential, conjecture or deduced? *Folia Linguistica*. 2021. Vol. 55 (2). P. 547–587.
 60. Keles B., Gunay M., Caglar S. I. Expert Small AI Models for Bio-Medical Text Translation. *arXiv*. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2407.12126>
 61. Medical Dictionary of Health Terms. URL: <https://www.health.harvard.edu/>
 62. Montalt V., González-Davies M. Medical Translation in the 21st Century: Challenges and Trends. *MonTI*. 2019. No. 10. P. 15–35. URL: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/84847/1/MonTI_10_01_en.pdf
 63. Peters P., Qian Y., Ding J. Translating Medical Terminology and Bilingual Terminography. *Lexicography*. 2018. No. 5. P. 125–140.
 64. Rask N. Analysis of a Medical Translation Terminology and cultural aspects. URL: <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:206300/FULLTEXT01>
 65. Seiffe L. et al. From Witch's Shot to Music Making Bones: Resources for Medical Laymen to Technical Language Translation. *arXiv*. 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2005.11494>
 66. Translation of Medical Terms. *Translation journal*. URL: <http://www.translationjournal.net/journal/49medical1.htm>
 67. Wulff H. R. The language of medicine <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1079361/>

68. Zethsen K. K., Montalt V. Translating Medical Texts. *The Cambridge Handbook of Translation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. P. 325–345.

ДЖЕРЕЛА ДОВІДКОВОГО МАТЕРІАЛУ

69. Лапа Г. М., Войткевич Н. І., Рак О. М., Семисюк А. М. Essential terminology in Medicine and Stomatology: *Словник-довідник для студентів*. Буковинський державний медичний університет. Чернівці: Рута, 2020. 672 с.
70. Новий англо-український українсько-англійський медичний словник. Київ: Арій. 2020. 484 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

71. Краєвська Г. П., Кукуруза Ю. В., Дудник О. М. Основи медичної термінології. *Посібник з українською мови для студентів-іноземців*. Вінниця: Вінн. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова. 2013. 32 с.

ДОДАТКИ

Глосарій

- 1) кістка – *bone*;
- 2) куприк – *соссух*;
- 3) суглоби – *joints*;
- 4) хрящ – *cartilage*;
- 5) зв'язки – *ligaments*;
- 6) кісткова тканина – *bone tissue*;
- 7) череп – *skull*;
- 8) головний мозок – *brain*;
- 9) нижня щелепа – *lower jaw*;
- 10) рот – *mouth*;
- 11) парні слухові кісточки – *paired auditory bones*;
- 12) стремінце – *stirrup*;
- 13) молоточок – *hammer*;
- 14) коваделко – *anvil*;
- 15) під'язикова кістка – *hyoid bone*;
- 16) середнє вухо – *middle ear*;
- 17) клітина – *cell*;
- 18) шлунково-кишковий тракт – *gastrointestinal tract*;
- 19) ротова порожнина – *oral cavity*;
- 20) слинні залози – *salivary glands*;
- 21) глотка – *pharynx*;
- 22) стравохід – *esophagus*;
- 23) шлунок – *stomach*;
- 24) тонкий кишечник – *small intestines*;
- 25) товстий кишечник – *large intestines*;
- 26) печінка – *liver*;
- 27) жовчний міхур – *gallbladder*;
- 28) підшлункова залоза – *pancreas*;
- 29) шлунковий сік – *gastric juice*;

- 30) задній прохід – *anus*;
- 31) слинні залози – *salivary glands*;
- 32) оболонка щік – *membrane of the cheeks*;
- 33) зуби – *teeth*;
- 34) ясна – *gums*;
- 35) язик – *tongue*;
- 36) м'яке піднебіння – *soft palate*;
- 37) тверде піднебіння – *hard palate*;
- 38) жовч – *bile*;
- 39) корінні зуби – *molars*;
- 40) дихальні шляхи – *respiratory tract*;
- 41) легені – *lungs*;
- 42) ніс – *nose*;
- 43) носова порожнина – *nasal cavity*;
- 44) тулуб – *trunk*;
- 45) голова – *head*;
- 46) хребет – *spine*;
- 47) грудна клітка – *chest*;
- 48) сухожилля – *tendons*;
- 49) м'зи – *muscles*;
- 50) кров – *blood*;
- 51) судини – *vessels*;
- 52) спинний мозок – *spinal cord*;
- 53) серцево-судинна система – *cardiovascular system*;
- 54) серце – *heart*;
- 55) кровоносні судини – *blood vessels*;
- 56) тканини – *tissues*;
- 57) калові маси – *faecal masses*;
- 58) гіпофіз – *pituitary*;
- 59) щитоподібна залоза – *thyroid gland*;

- 60) надниркова залоза – *adrenal gland*;
- 61) нирки – *kidneys*;
- 62) сечовивідні шляхи – *urinary tract*;
- 63) сечоводи – *ureters*;
- 64) сечовий міхур – *urinary bladder*;
- 65) яйцеклітина – *ovum*;
- 66) шкіра – *skin*;
- 67) волосся – *hair*;
- 68) нігті – *nails*;
- 69) залози зовнішньої секреції – *glands of external secretion*;
- 70) потові залози – *sweat glands*;
- 71) сальні залози – *sebaceous gland*;
- 72) бронхи – *bronchi*;
- 73) альвеоли – *alveoli*;
- 74) уретра – *urethra*;
- 75) синовіальна рідина – *synovial fluid*;
- 76) бронхіоли – *bronchioles*;
- 77) лімфа – *lymph*;
- 78) міокард – *myocardium*;
- 79) нервова система – *nervous system*;
- 80) центральна нервова система – *central nervous system*;
- 81) периферична нервова система – *peripheral nervous system*;
- 82) артерії – *arteries*;
- 83) капіляри – *capillaries*;
- 84) ендокринна система – *endocrine system*;
- 85) лімфатична система – *lymphatic system*;
- 86) лімфатичні вузли – *lymph nodes*;
- 87) лімфа – *lymph*;
- 88) сперматозоїд – *sperm*;
- 89) м'язи грудної клітки – *chest muscles*;

- 90) великий грудний м'яз – *pectoralis major muscle*;
- 91) малий грудний м'яз – *pectoralis minor muscle*;
- 92) глибокі м'язи грудної клітки – *deep chest muscles*;
- 93) м'язи живота – *abdominal muscles*;
- 94) прямий м'яз живота – *the rectus abdominis muscle*;
- 95) зовнішній косий м'яз живота – *the internal oblique muscle*;
- 96) квадратний м'яз попереку – *the quadratus lumborum muscle*;
- 97) біла лінія живота – *the linea alba*.

**РІШЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ
КАФЕДРИ ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
ПРО ДОПУСК КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ**

Підтверджуємо ознайомлення з результатами звіту/звітів перевірки роботи, продукованими програмно-технічним засобом (ами), на наявність текстових збігів:
Назва кваліфікаційної роботи Роботи над матеріалом посібника "Основи медичної фізіології"
Автор Грай Маріна Миколаївна
Освітня програма Германська філологія та перекладознавство: акліботова мова та друга мова мова
Спеціальність: Філологія
Науковий керівник: к. пед. н., доц. Тарасова Ольга Володимирівна
Після аналізу звіту/звітів зроблено такий висновок:

№	Висновок	Позначка про відповідність
1	Запозичення, виявлені в роботі, є законними і не є академічним плагіатом (далі – зазначаються підстави віднесення запозичень до правомірних, якщо потрібно). Робота приймається до захисту.	✓
2	Виявлені запозичення не є академічним плагіатом, розміщені в розділах, які не описують безпосередньо авторське дослідження, але кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи (далі – зазначаються детальні та аргументовані підстави віднесення запозичень до правомірних). Робота приймається до захисту, але має бути відкоригована.	
3	Виявлені запозичення не є академічним плагіатом, але частково розміщені в розділах, які описують безпосередньо авторське дослідження, а кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи. Робота може бути допущена до захисту після того як буде відкоригована та доопрацьована і успішно пройде повторну перевірку на академічний плагіат.	
4	Робота містить навмисні текстові спотворення, передбачувані спроби укріття текстових запозичень або інші прояви академічного плагіату. Робота містить фабрикацію або фальсифікацію даних. Робота не допускається до захисту.	
5	Інше:	

Підтвердження:

Робота виконана відповідно до вимог. Відсоток плагіату не перевищує встановлену норму. Робота допускається до захисту.

Дата 19.12.2024

Завідувач кафедри

[Підпис]
Підпис

Нікія Бойко
Ім'я, прізвище

Гарант освітньої програми

[Підпис]
Підпис

Нікія Бойко
Ім'я, прізвище

Керівник кваліфікаційної роботи

[Підпис]
Підпис

Ольга Тарасова
Ім'я, прізвище